

Strassoldo Raimondo:

"ZAPISKI ZA TEMELJNO POROČILO "DRUŽ-
BENOEKONOMSKI PROBLEMI MANJŠIN"

Gorica 1974

Sign.: IX/6,34
~~D III 1 8,4~~

1 komadov

1. 5. 64

MEDNARODNA KONFERENCA O MANJŠINAH

Trst, 4.-7. junija 1974

Raimondo Strassoldo

ZAPISKI ZA TEMELJNO POROČILO "DRUŽBENO EKONOMSKI PROBLEMI MANJŠIN"

Gorica, 4. maja 1974

1. UVOD

Probleme manjšin so pogosto proučevali družboslovci. Med njimi družbeni geografi, etnologi in sociologi. Manj pogosto, vendar pa na čisto specifičen način pa so te probleme obravnavali ekonomisti.

Literatura o manjšinah se ukvarja v bistvu s tremi vrstami manjšinskih skupnosti:

1. avtohtone manjšinske skupnosti, to so skupine, ki živijo na določenem teritoriju že vrsto generacij;
2. aloktone manjšinske skupnosti, to so skupine, ki so se šele pred kratkim naselile na določenem teritoriju kot rezultat migracij;
3. neteritorialne, nomadske skupnosti (Židje, Cigani), ki niso naseljene na nekem teritoriju.

Skupine pod št. 1 in pod št. 3 so več ali manj obsežno obravnavali antropologi, ekologi in sociologi iz evropske tradicije; skupine pa, ki spadajo v drugo kategorijo, so v glavnem obširneje obravnavali v deželah, ki jih je dosegel največji val imigracije, n.pr.

v Združenih državah; vendar pa je opaziti rastoče zanimanje za to drugo skupino tudi s strani modernih urbanih sociologov v Evropi.

Izraz "manjšina" se običajno omejuje na skupine, ki se razlikujejo od večine družbenega sistema zaradi:

1. rase
2. etičnega karakterja
3. jezika
4. religije.

Pravniki, diplomati in politiki, ki delajo v mednarodnih organizacijah, imajo v mislih takšne skupine, kadar govorijo ali pišejo o manjšinah. Specifično mislijo na avtohtono kategorijo manjšin, kajti ta kategorija je bila tradicionalno predmet mednarodnega razpravljanja.

Tej tradiciji v zgodovini, pravu in politiki pa oporekajo pobudniki sedanje konference, ki poudarjajo,

1. da vojne, pogodbe in teritorialne razdelitve niso edini razlog za nastanek manjšinskih skupnosti znotraj državnega oziroma nacionalnega sistema. Obstojijo tudi socialnoekonomski in geografski faktorji (mobilnost, migracija, urbanizacija, industrializacija itd.), ki vplivajo na formiranje manjšinskih skupnosti;
2. da rasa, etnični karakter, jezik in religija niso edine "diferentne specificae", ki označujejo manjšinsko skupnost in jo ločijo od večine. Razlike v vrednotah, v socialnoekonomskem statusu, v grupni strukturi, v razdelitvi oblasti in celo v spolu in starosti porajajo "asimetrične" odnose med skupino in večino, z drugimi besedami, med podsistemom manjšine in dominantnim sistemom.

x¹

Ekonomski rast, ozemeljska restrukturacija, družbena modernizacija in politična integracija vsak po svoje prispevajo k nastajanju manjšinskih problemov,

- ker procesi industrializacije, urbanizacije in naraščajoče masovne kulture ogrožajo obstoj tradicionalnih etničnih skupnosti
- ker mobilizacija delovne sile kakor tudi kateregakoli drugega ekonomskega faktorja čez narodnostne meje vodi k nastajanju novih etničnih skupnosti v bolj razvitih predelih.

Medtem ko se zdi, da so v ZDA mehanizmi starega, tako imenovanega "melting pot" oziroma lonca, v katerem se vse prekuha, prišli do nekega zastoja, spričo vztrajnosti črnih, portoričanskih, čikanojskih, indijanskih in drugih etničnih skupnosti, pa nekateri predeli v evropskih urbanih pasovih stojijo pred istimi etničnimi problemi, ki so jih ameriška mesta čutila v dobi naseljevanja. Zares se zdi, da imajo evropske in ameriške tradicije pri študiju in pri izkušnjah z manjšinskimi problemi nekaj, kar se lahko druga od druge naučijo. Skupno je naslednje:

- medsebojno vplivanje, družbenih, ekonomskih in tehnoloških sil ki vodi ljudi in ideje naokrog in pa posledice te mobilizacije, ki jih ima na strukturo in kulturo etničnih in nacionalnih skupnosti?
- Potreba, da se izoblikujejo medetnični odnosi, odnosi med manjšino in večino na tak način, da se vzpostavi ravnotežje funkcionalnih zahtev moderne družbe s funkcionalnimi zahtevami manjšinskih skupnosti; potreba, najti najboljše rešitev med integracijo in avtonomijo.

Ta pristop k problemu manjšin je svež in nov z ozirom na pravno diplomatsko tradicijo; toda je popolnoma v skladu z moderno družboslovno teorijo in posebej s pristopom, ki izhaja iz študija oblasti in sistema.

V smislu tega pristopa so najpomembnejše oznake nekega družbenega pojava njegovo mesto v družbenem sistemu, odnosi znotraj tega družbenega sistema ter struktura odločanja ter oblasti.

Pričujoči referat se drži zamisli pobudnikov konference in omenjenih teoretičnih perspektiv. Vendar pa razvoj te politične in teoretične misli pač zato, ker je nova z ozirom na tradicionalne pristope na področju manjšinskih problemov, še ni ustrezno podprt z ustreznimi podatki, raziskavami in literaturo.

Zaradi tega se bo večina referata ukvarjala z družbenimi, teritorialnimi in ekonomskimi vidiki tradicionalnih manjšin (ki jih označujejo rasa, etnični karakter, jezik in religije) in posebej z avtohtonimi tradicionalnimi manjšinami.

Spričo osebnega izkustva avtorjev je večina ilustracij, primerov in podatkov vzeti iz lokalnih razmer; Treba pa je upoštevati, da pojmi in teorija, kot jo razvija tukaj, ni aplicirane samo na slovenske manjšine.

Slovenske manjšine v Avstriji in Italiji je vzeta samo kot izhodišče za teoretično, kulturno in politično razpravljanje, ki naj zajame vse vrste etničnih manjšin vsej v evropskem prostoru.

x²

Med maloštevilnimi strokovnjaki, ki obravnavajo predmet manjšin, na splošen, vendarle integriran način in ki so izdelali teoretični okvir, ki zajema probleme manjšin glede na družbeno lestvico, spol in ostalo, kakor tudi tiste tradicionalne manjšine, lahko tukaj omenimo Heinza Klossa, ki daje naslednji sintetični model:

ETNOS

BIOS	rasa	jezic	LOGOS
	spol	veroizpoved	
		razred	
LJUDSTVO			IME

O socialno-znanstvenem pristopu k problemu manjšin

Naloga znanstvenega raziskovanja je čimbolj odrivati meje neznanega, misterioznega, iracionalnega in arbitrarnega; prav tako pre-skrbeti instrumente in kriterije za čimbolj racionalno odločanje.

Družbene znanosti gotovo niso danes v stanju in tudi ne bodo v bližnji prihodnosti, da bi podale že izgotovljene rešitve za vse družbene probleme ali specifično za vse probleme manjšin.

Toda znanstveni pristop, s svojimi standardnimi postopki (definicija problema, konceptualizacija, klasifikacije, analize, hipoteza, preverjanje itd.) je videti kot edina sprejemljiva alternativa napram iracionalnosti in arbitrarnosti. Še posebej moramo zavrniti historicistične pristope, po katerih bi se morali ukvarjati z že ugotovljenimi zapisanimi tradicionalnimi tradicijami problema kot objekt; zato, ker zgodovina ni kraljestvo racionalnega, in zato, ker to, kar obstoji, ni nujno to, kar je pravično.

V primeru manjšin, zgodovinski kriterij za definicijo - "manjšino definiramo kot tisto, kar se obravnava kot manjšina v pisani zgodovini" - izpušča iz vida vse tiste skupine in probleme, ki jih je dominanca oziroma nadvlada uspešno zatrla, izbrisala iz zgodovinskega zapisa, ni definirala ali pa definirala kot neobstoječe. Zgodovino običajno pišejo zmagovalci in zgodovina je običajno ne-fair napram premaganim; vsaj kolikor vrednote poraženega ne pridejo spet do veljave v času zgodovinarjevega življenja. Zgodovinski kriterij diskreditira te manjšinske probleme, ki se začnajo, razvijajo ali zamirajo potihem; daje pa prednost glasnim skupinam na račun tihih, močnejšim na račun šibkejših.

Vrhu tega je historicistični kriterij hromeč, kajti šele ko postane manjšinski problem zgodovina preteklosti, je moč ta problem študirati, secirati, obravnavati "ex post facto", razlagati in

oceniti. Ne daje pa nam kriterijev za akcijo, razen historičnega precedensa, ki pa je običajno neustrezen.

Z razliko od tega pristopa pa družboslovec skuša graditi teorijo nekega pojave, ki ga obravnava, konceptuelni okvir za objektivno in splošno klasifikacijo, analizo, razlago in razumevanje problema; v prepričanju, kot pravi K. Levin, ni ničesar tako praktičnega kot dobra teorija.

Če zaključimo: družbeno-znanstveni pristop k problemom manjšin, s svojim aparatom definicije, klasifikacije, razlikovanj, ugotavljanja variabel in indikatorjev, postavljanja in preverjanja hipotez itd. ni motiviren zgolj z intelektualnim in poklicnim iskanjem resnice, ampak tudi, ker je vežnajše, z željo, delati racionalno in preveč. Znanstveni etos je demokratični etos, zato, ker obravnava vse podetke kot enakovredne, enakopravne in ne privilegira tistih, ki jih podpira ali tradicije preteklosti ali oblast sedenjosti.

2. POSKUS DEFINICIJE

2.1. Pojem manjšine v politični teoriji

Izraz manjšina spada v besedišče 1) politične demokracije in 2) nacionalnih držav. Izraz manjšina se nanaša tudi na izraz večina, in pa na previlo, da oblast pripada številčnejšim in da je splošna volja volja tistih, ki so številčno močnejši kot drugi. Nanaša se tudi na doktrino "ena oseba, en volilni glas".

Vse to so dokaj novi pojmi. Politični sistemi pred demokratičnim obdobjem niso imeli manjšinskih problemov, kajti številke niso bile važne v procesih odločanja; ker je veljalo takrat, so bili

x³

Namen naslednjih strani, ki predstavljajo glavni sociološki prispevek k osnovnemu poročilu, je diskutirati o kriterijih za definicijo in klasifikacijo manjšin. To je šele začetni, preliminarni štadij vsakega znanstvenega obravnavanja manjšin. Zbiranje podatkov, obdelava podatkov in graditev utemeljene teorije pa se lahko začne na tej, razmeroma primitivni ravni našega znanja šele na splošnem področju manjšinskih problemov.

Skušamo najti definicijo v teoretičnem okviru, ki je baziral na pojmih sistema oblasti in vrednot. Ta definicija naj bi iztrgala temo manjšin iz perspektiv države, zakona in zgodovine. Kakor tudi iz fiksacije na jezikovne manjšine? medtem ko priznavamo, da je država najbolj močen sistem in da je jezik eden od glavnih generatorjev manjšin.

nadaljevanje x³

Kriteriji za klasifikacijo manjšin so vzeti iz tekoče literature in lastnih raziskav; poudarjajo glavne dimenzije manjšin, najbolj relevantne variable, ki bi jih bilo treba izmeriti in ki naj bi služile kot osnova za empirično tipologijo, ki so prva stopnja za izgradnjo teorij. Te variable so:

- oblast
- število (velikost)
- razlika
- prostor
- čas
- socialno-ekonomske strukture
- zavest
- pripadnost
- odnosi

Pomen teh pojmov, dalje razlogi za njihov izbor ter problemi, ki jih načenjajo, so obravnavani do neke stopnje. V tem kontekstu je govora^o mnogih fregmentih teorije, toda ne poskušamo pa sistematizirati in ovrednotiti njihovih relativnih vrednosti. Kar poudarjamo, oziroma kar prinašamo, so hipoteze in vprašanja, ne pa odgovori, ali koščki resnice.

status, moč, funkcije, razred, tradicija, avtoriteta, kri itd. Splošno voljo se je oblikovalo in odločitve so bile storjene brez dosti ozira na kvantitativne razsežnosti skupin, ki so sodelovale v procesu ali ki jih je proces zadeval. Dejansko so bili udeleženci v političnem procesu običajno samo drobna manjšina, se pravi, vladajoča elita. Temeljni problem demokracije je bil v njenih začetkih zagotoviti, da oblast ni v rokah majhnega števila privilegiranih, ampak v ogromni večini običajnih, vsekdanjih ljudi.

Ta demokratični princip je kmalu postavil naslednji problem: kako se izogniti samovolji večine, kako zavarovati pravice in svoboščine nesoglašujočih manjšin. To je jedro problema liberalne demokracije.

Problem manjšinskih previc se je preselil iz področja parlamentov, strank, ideologij in predstavniških teles na področje nacionalnih, etničnih, rasnih, jezikovnih in verskih združenj, s tem trenutkom pa so začele nastajati nacionalne države, in ko je prišla misel, naj eno državo tvori en narod z eno zgodovino, enim jezikom, ene rase, ene kulture, ene religije, enega ozemlja, ene strukture oblasti, enim gospodarstvom itd. V tem modelu, ki se je uveljavil po francoski revoluciji, je predstavljal prisotnost skupin, ki so v teh smislih različne, popolno anomalijo in tako so bili storjeni veliki naporji, da bi se takšne skupine eliminirale s procesi, ki jih včasih imenujemo "graditev naroda", včasih "asimilacija", pa spet "denacionalizacija" ali celo "genocid", pač ustrezno naši orientaciji, kar zadeva vrednote.

nacionalno
Politične organizacije pred demokratično/državo označuje razno-
terost družbenih razredov in stanov, lokalnih svoboščin, rasnih,
etničnih in jezikovnih oznak. Princip za organizacije in inte-
gracijo, viri zakonitosti in soglasja so bili v glavnem na reli-
gionem nivoju, se pravi, na najvišjem kulturnem nivoju. Vendar
demokratične nacionalne države pa skušajo opravičiti svojo avtoriti-
teto z drugimi faktorji. Glavni vir zakonitosti je antropomorfič

na metafora enačbe. človek-narod in iz tega izhajajoče iskanje enotnosti, edinosti: temeljne tendence demokratične nacionalne države je tendenca za notranjo enakost, homogenost, avtonomijo in ustrezno centralizacijo. Iz tega trenda pa tudi izhaja prizadevanje za ozemeljsko enotnost in strnjenoost. Vse to se deli antropomorfičnega, statolatričnega koncepta nacionalne države, kot ga poznamo iz Hegla in del nemških geopolitikov, ki so razvili te pojme.

V teku 19. stol. in v prvi polovici sedanjega stoletja se je začelo problem manjšin čedalje bolj identificirati z lokalnimi skupinami, ki govorijo drugačne jezike, imajo drugačne običaje, kulture in podobno, ki se držijo druge religije ali so fizično drugačni od naroda, ki vlada v državah, znotraj katerih meja so še ostanki vojn, pogajanj, kraljevskih porok itd. Prisotnost takšnih skupin je bila v nasprotju s temeljnim organizacijskim načelom nacionalne države, katere težnja po notranji enotnosti in homogenosti je bila razumljivo drugačna do tega, da bi se te skupine chranjale pri življenju.

Nekatere od takšnih skupin so ubili potihem; druge so utonile v pozabi oz. se razkrojile; spet druge so se komej obdržale v življenju, pač pod pritiskom moderne nacionalne kulture (v polnem antropološkem smislu besede). Nekatere so se mogle še ustavljati valovom denacionalizacije in asimilacije, ker so uspale dobiti podporo svoje matične dežele. Tako so postale vprašanje nacionalnih manjšin važen element v mednarodni politiki in diplomaciji.

2.2. Manjšina in oblast (dominacija)

Izraz manjšine je v bistvu dvosmiseln: na eni strani označujemo z njim nekaj kot etnične skupine, narodnostne skupine, ki je

vključena v sistem, kjer je večina ljudi drugačnih po barvi, jeziku, navedah, tradicijah, religiji itd.; na drugi strani pa ta izraz kaže na razliko v družbeni in politični oblasti, na neenako razporeditev družbenih in političnih vrednot, na podrejeno in na nadrejeno vlogo v družbenem sistemu odločanja.

Večina družboslovcev, ki pišejo o manjšinah, se strinja, da manjšino ne označujejo samo razlike v koži, govoru, versizpovedi itd.; nujno je, da takšne razlike vodijo k diferencialni in diskriminacijski razporeditvi oblasti.

To misel najboljše izrazimo, če rečemo, da je prav nasprotje manjšine ne večina, ampak dominacija.

S tem smo opravili z numeričnim argumentom: skupino lahko opredelimo kot manjšino, četudi je njena številčnost veliko večja kot je številka vladajoče elite ali nadvlade; kot je bilo običajno primer v predemokratični eri ali je še vedno v mnogih sistemih (n.pr. v Rodeziji in Južni Afriki, kjer bela elite drži večino črncev v položaju manjšine); ali v večjem delu sveta, kjer kot vemo iz ženskega emancipacijskega gibanja, manjšina moških drži v podrejenosti večino žensk.

Toda predlagana definicija odpira vrata vsem kompleksnostim in težavam, ki jih prinaša pojem oblasti.

Tukaj se ne moremo ukvarjati z vsemi zapletenostimi. Naj zadošča, če ugotovimo dva temeljna odnose:

1. oblast ne more obstajati zunaj neke strukture, organizacije, oziroma sistema. Analiza razporeditve oblasti v sistemu je preprosto analiza strukture tega sistema. Ni moč govoriti o odnosih znotraj oblasti, ne da bi predpostavljali sistemske odnose.

x⁴

"Manjšine so podrejeni segmenti kompleksne družbe v neki državi; manjšine imajo posebne fizične ali kulturne poteze, ki jih ne cenijo dominantni segmenti družbe; manjšine so enote, ki ne nastopajo samozavestno, vendar pa jih vežejo skupaj te posebne poteze, ki jih imajo vsi pripadniki manjšine in pa posebne neugodnosti, ki jih te poteze prinašajo; pripadnost v manjšini se prenaša praviloma od generacije na generacijo. Celó če ni očividnih fizičnih ali kulturnih potez; pripadniki manjšin se ponavadi bodisi prostovoljno ali pa iz potrebe poročajo s pripadniki iste manjšine. "

x⁵

2. oblast temelji na vrednosti, vrednotah in materialnih sredstvih. Kdor ima oblast, jo ima zato, ker ima nadzor nad razporeditvijo stvari (materialnih sredstev).

Ti dve načeli od mnogih, ki se pojavljajo v literaturi o oblasti, sta važni za razgovor o manjšinah, ker:

1. izostrujeta našo zavest, da s tem, ko govorimo o manjšinah, moramo najprej opredeliti sistem oblasti, v kateri imajo te manjšine svoj manjšinski status;
2. ker nas opozarjajo na dejstvo, da definicija manjšinske skupnosti zavisi prav zelo od razporeditve družbenih vrednot, se pravi, od družbene definicije, kaj je zaželeno in kaj ni, kaj je važno in kaj je nevažno.

Prvo načelo kaže na potrebo definirati strukturalno okolje, s katerem se mora manjšina boriti; drugo pa na kulturno okolje (nadgradnja). Prvo načelo kaže na mesto manjšine v političnem, pravnem, institucionalnem sistemu; drugo pa na njeno mesto v dinamični vrednosti, ideji, literaturi, ideologiji, utopiji itd.

2.3. Ugotavljanje dominantnega sistema; mesto nacionalne države med sistemi

Paradigmo sistemov je mogoče splicirati, kot je znano, na vse nivoje družbenih (in ne samo družbenih) združenj in organizacij. Klasičen problem sociološke teorije se ukvarja z ugotavljanjem in opredeljevanjem družbe, družbenega sistema. Klasičen odgovor na to vprašanje je enačenje družbe z nacionalno državo: tipičen družbeni sistem je torej, po tem nazoru, nacionalna država. Toda to enostavno naziranje je vedno neletelo na ostre nespretnosti. Mnogi zgodovinarji in družbeni teoretiki so se rajši odločili za bolj obsegojoče sisteme, kot "kulturne prestore" ali "civiliza-

cije". Politologi poudarjajo, da mnoge nacionalne države nimajo veliko sistema ali avtonomije, dalje, da je medsebojna odvisnost, ki veže različne nacionalne države preko meja, čedalje večja in da obstojijo bolj vse obsegajoči in za raziskovanje primerni sistemi, kot alianse, federacije, bloki, imperiji in regionalne enote.

V tem sistemskem smislu lahko rečemo, da imamo različne vrste manjšin. Če vzamemo moderno zapadno civilizacijo, lahko vidimo vsaj zaenkrat, da jo dominirajo moški, heteroseksualni, umsko in telesno zdravi srednji razred in lastniki proizvodnih sredstev; tako lahko trdimo, da predstavljajo ženske, homoseksualci, umsko ali fizično ovireni ljudje ter proletarci v kapitalističnem, buržoaznem sistemu manjšine. Če še pomislimo, da ta sistem dalje dominira elita belcev, ki govorijo angleško, lahko trdimo, da nebelci in ljudje, ki ne govorijo angleško, so ali postajajo manjšina v zapadni civilizaciji, pač zato, ker se postopoma čedalje bolj brez oblasti.

Če odpremo naše perspektive še bolj, do globalnega nivoja, lahko rečemo, da je svet razdeljen na vladajočo elito, ki jo tvorijo industrijske države, in podrejeno manjšinsko skupnost neindustrijskih držav. Takšna ogromna razširitev pojma manjšine se utegne zdeti privlačna od daleč. Venčar nekateri družboslovci ali družbeni kritiki uporabljajo pojem v tem smislu.

Veliko bolj običajno je pojmovanje, da je buržoazni kapitalistični sistem, ki je razširjen po precejšnjem delu sveta, sistem oblasti v katerem vladajoča elita drži v podrejenosti delovski razred in da je proces koncentracije v teku, ki povečuje prepad med vladajočimi in vladanimi. Če prepostavimo, da je ta proces značilen za kapitalistični sistem kot celoto in da deluje preko nacionalnih meja, potem je nastajajoči in številčno rastoči proletariet manjšina znotraj celotnega kapitalističnega sistema oblasti. Procesi,

ki se odvijajo v posameznih državah oziroma nacionalne različice tega procesa, pa gledejo kot pojave manjše važnosti.

Marxistični pogled na svet je eden od najbolj znanih, četudi ne edina socialna doktrina, ki poudarje supra-nacionalne povezave in ne pridaje dosti važnosti nacionalnim državam, pač pa bolj takšnim pojmom, kot je razred. Mnogi moderni družboslovci, četudi zanikajo mnoge predpostavke marksizma, vendarle uvidevajo rastočo medsebojno odvisnost nacionalnih držav in mednarodno koncentracijo oblasti in bogastva.

Vendar pa se običajno obravnava manjšine v enoti, ki ji pravimo država. Država je vzeta kot arhisistem: tisti, ki razpolaga z oboroženo silo, ki ima suverenost, izvor vsega zakona in reda nad določenim teritorijem. Kot specifikacija nekaterih večjih sistemov, država sebuje manjšine, ki jih sistem poraja: v omenjenem primeru, država kodificira v svojih zakonih podrejen položaj žensk, homoseksualcev, umsko ali fizično manj sposobnost, nebelcev, proletarcev itd.; družbe, ki je regulira država, uveljavlja takšna pravila, ki tudi niso formalno napisana, s silo običaja in tradicije.

Naš argument želi postaviti vlogo nacionalne države v pravo sociološko perspektivo. To je toliko bolj važno, ker se zakonske in politične (tako notranje in mednarodne) perspektive osredotočene na nacionalni državi. Zgodovina je zgodovina nacionalnih držav. Zakoniti red izhaja iz nacionalne države. Politika je interakcija nacionalnih držav (mednarodna politika) ali interakcija notranjih političnih institucij, ki se bojujejo za osebno vlogo v državnem stroju.

Ta pristop, ki jemlje državo kot središče, pa nam prikriva dejstvo, da je država le en od neštetihi funkcionalnih sistemov, v katerem se nahajamo; da je vsak sistem sistem oblasti in izvaja svojo lastno sistemsko oblast; da se nekateri sistemi (n.pr. regionalni, med-

narodni) bolj ali manj uspešno kosajo z nacionalno državo; da na vsakem sistemskem nivoju najdemo manjšinske podsisteme in dominantne centre; da zakoni države niso edini relevantni normativni okvir, ki ga moramo študirati, če hočemo razumeti institucije in mehanizme, ki porajajo manjšine ali ki držijo manjšino v podrejenem položaju. Obstajajo tudi "zakoni" cele vrste drugačnih družbenih sistemov, bodisi analitičnih (ekonomija, politika, kultura), ali konkretnih (družine, skupnost, združenje itd.). Ti zakoni so lahko enostavno vzorci za obnašanje, brez zavestnega normativnega elementa; lahko so preproste tehnična navodila, kako realizirati cilje; vzeti kot celote so to tiste opazne pravilnosti v človekovem obnašanju, ki jih preprosto imenujemo družbeni procesi.

2.4. Teoretična in praktična pomembnost pristopa, ki temelji na študiju oblasti in sistema

Ta pristop k problemu manjšin kakor tudi h kateremukoli drugemu družbenemu problemu daje paradigmo, po kateri lahko postavimo vse mogoče empirične primere odnosov med manjšino in dominantnostjo v en pojmovni in teoretično okvir. Dopušča nam urejen prehod od najbolj makroskopskih in univerzalnih primerov do najbolj mikroskopskih; dopušča nam, da na sistematični način primerjamo takšne, na videz različne pojave, kot je nadvlada umsko zdrave družbe nad alienirano manjšino, ali nadvlada moških klik nad ženskami, ali podrejenost revnih bogatim. Ta pristop nam tudi obeta univerzalne perspektive in delje, da bomo našli neslutene povezave med navidez nepovezanimi pojavi; obeta nam, da bomo našli enotnost na družbenem področju, ki ni paranoidna enotnost teoretikov, radikalnih simplifikatorjev. To je enotnost brez osebne univerzalnosti principov, ki urejajo človekovo obnašanje in delovne družbenih sistemov, ne pa fiktivna enotnost nekega duha, ki bi jo bil

ta pričaral. Zategadelj teoretični pristop, kot je prikazan tukaj, ne išče nekega enega zla, ki bi bilo krivo za vse družbene krivice, krivca, na katerega bi obesili celotežo krivde. Tudi ta pristop ne motivirajo moralistična čustva. Naš pristop stremi samo k ekspoziciji glavnih načel, ki uravnevajo obnašanje sistemov, delovanje sistemov. Vendar pa ima skupno z radikalnim pristopom to, da skuša najti enotnost, da ima občutek za enotnost in da išče pomembnost. Radikali imajo seveda prav, da vidijo logiko, ki je skupna vsem odnosom/^{med}podrejenostimi, vsem procesom in imajo tudi prav, da krivijo za to sistem oblasti. Ne razumejo pa, da družbena oblast ni vedno enaka nasilju, zatiraju, hudemu; ne razumejo, da je oblast preprosto drugo ime za organizacijo, red, strukturo; da je vsek družbeni sistem, ki si ga moremo zamisliti, sistem oblasti in da je oblast enostaven način, kako se razporejena materialna sredstva za doseganje ciljev sistema ali preprosto, da se stvari naredijo (kljub upiranju).

2.5. Trije elementi pojma "manjšina": skupina, podrejenost, socialno-kulturne oznake

V bistvu sta dve vrsti manjšinskih skupin:

1. tiste, ki se ne zavedajo svojega statusa kot manjšine,
2. tiste, ki so dejansko manjšine, pa tega ne vedo ali jim je vseeno (nezavedne, speče manjšine).

Seveda so to idealni tipi, modeli, nasprotni poli v kontinuumu. Večina skupin in podsistemov ima neko stopnjo osveščenosti, celo je moč reči, da vsi subsistemi, vsi podsistemi v nekem sistemu skušajo opredeliti same sebe kot diskriminirane manjšine, kajti na tej osnovi se lahko potegujejo za družbena sredstva in vsi podsistemi se po definiciji potegujejo za materialna sredstva, ki jih ima sistem na razpologo.

Zdaj bomo poskušali ugotoviti glavne kriterije za objektivno definicijo manjšinske skupine.

1. manjšinska skupina mora biti družbena skupina. Tukaj se ne moremo ukverjati s podrobnostmi temeljnih socioloških pojmov; vendar pa obstoji razlika med družbeno skupino in družbenim podsistemom. Pojem podsistem kaže na funkcionalno interakcijo in na pretakanje med elementi, od katerih so le nekateri človeška bitja. Pojem skupina pa se preprosto nanaša na skup ljudi, ki imajo neko stopnjo stabilnosti in integracije, pa čeprav ni nobene dejanske interakcije. Pojem podsistem ima obeležja dinamičnosti in funkcionalnosti, izrez skupina pa obeležja statičnosti in nečesa fizičnega.
2. Skupina mora biti v podrejenem položaju: skupina ima manj kot proporcionalno ustrezni delež pri razporeditvi oblasti in vrednot; ciljem in željam skupine je zadoščeno v manjši meri kot ciljem in željam dominantnih skupin. Ta kriterij je zelo težko oceniti in urediti za operacije, kajti ta kriterij vključuje merjenje vrednot in primerjanje med različnimi skalami vrednot.
3. Skupina mora biti različna v celi vrsti družbenih dimenzij (drugih kot oblast). Skupine, ki se med seboj razlikujejo samo v dimenziji oblasti (ne glede na to, kako važna in kompleksna je ta dimenzija), je mogoče identificirati s političnimi manjšinami znotraj elite oblasti (če pojmujeemo elito oblasti kot družbeno homogeno skupino. . Manjšine XIX. stoletja v parlamentih so bile klasičen primer tega tipa). Toda kar nas zanima, so socialne manjšine.

Socialne oziroma družbene skupine so lahko objektivno različne zaradi:

- fizične pojave (rasa)
- komunikacijskega sistema (jezik)

- vzorcev obnašanja (funkcije, institucije, procesi, družbene strukture) in
- kulturnih vzorcev (miti, cilji, predstave itd.).

Očitno pa je, da ni mogoče obrovnevati podrobnosti in interakcije med temi kategorijami, kajti na koncu je to abeceda družboslovja.

2.5.1. Funkcija vrednot: ovrednotenje diferencialnih oznak

Vendar pa hočemo poudariti, da je važnost, tehtnost teh faktorjev v odnosih med manjšino in dominacijo različne. Tukaj predpostavljamo, da je najvežnejši faktor sistem vrednot. Ta faktor kot matrica za vse kulturne in strukturalne potaze. Sistem vrednot je tisti, ki nadzire vse kognitivne in evaluativne procese, ki urevna obnašanje, ki daje pomembnost simbolom, ki odloča o akciji, ki poraja cilje in kriterije za odločanje. Sistem vrednot je tista kulturna formulacija človeških potreb, ki je za družbeni sistem bistvena. Po tem vzoru je razlike v sistemu vrednot osnovna razlika med skupinami. Vse ostale razlike izhajajo iz te (četudi obstajajo važne recipročne interakcije); razlike v rasi, jeziku in družbenem značaju dobivejo svojo pomembnost iz dejanja vrednotenja, iz sistema vrednot. Ta observacija je temeljnega pomena.

1. Pravi, da so skupine lahko različne, diskriminirane ali manjšinske, tudi zgolj na osnovi razlik v vrednotah: filozofske, ideološke, verske manjšine; manjšinski intelektualci, itd., četudi pripadajo isti rasi, govorijo isti jezik, se obnašajo v vsakdanjem življenju enako kot dominantne skupine, so lahko preganjana manjšinska skupina.

2. Obratno, pravi tudi, da rasni, jezikovni in etnični kriteriji za definicijo manjšinskih skupin so važni samo če, in kadar jezik, običaji, tradicije, način življenja, umetniški vzorci itd. so kulturno vrednoteni in dobijo pomen, postanejo predmet čustvene navezeve. Sistem vrednot, ki poudarja koristnost, racionalnost, učinkovitost, materialno blagostanje itd., lahko projicira negativno vrednotenje na vse socialno-kulturne poteze, ki preprečujejo doseganje teh vrednot; mnoge tradicionalne etnične poteze stojijo pogosto na poti k tem "modernim vrednotam". Obratno pa sistem vrednot, ki poudarja tradicijo, stabilnost, občutek za kontekst, za skupnost, pripadnost enem h drugemu ("Gemeinschaft" itd.), bo dal večjo vrednost tem kulturnim elementom, kot n.pr. jeziku ali etničnemu karakterju, kot pa prej omenjenim materialnim vrednotam.
3. Sistem vrednot je lahko toleranten in pluralističen, takšen, ki daje pozitivno vrednost razlikam, heterogenosti kot obogatitvi življenja; lahko pa je tudi tak netoleranten, totalitarni, takšen, ki ceni homogenost, uniformiranost, "enost".

Tukaj ne moremo iti naprej v tej diskusiji. Definicija manjšinske skupine na osnovi razlik v sistemu vrednot bi nas privedla zelo daleč, vendar se je treba spomniti, da je naša osrednja zadeva tradicionalna etnična manjšina in da živimo v sistemu vrednot, ki pripisuje nekaj pozitivnega kulturni raznolikosti in daje veliko pozitivnega na jezik in nacionalnost. Torej se naprej ne bomo ukvarjali s skupinami, ki so manjšinske samo na osnovi različnih orientacij, kar zadeva vrednote; osredotočili se bomo na te manjšinske skupine, ki so različne v celotnem kulturnem kompleksu, kjer so rasa, jezik in socialno-kulturna struktura samo osnovni elementi.

2.5.2. Nastanek socialno-kulturnih obeležij: vloga strukture (socialno-ekonomskih procesov), etničnega karakterja in družbene stratifikacije

Obravnavanje ne bo omejeno na tradicionalne, etnične, avtohtone manjšine, o katerih govorijo pravniki in diplomati, ampak bo nujno upoštevalo tudi socialno-ekonomske procese, po katerih se manjšine formirajo, rastejo, razvijajo in čisto tudi propadajo.

Problem je moč konceptualizirati v smislu odnosov med podsistemi in podkulturami, subsistemi in subkulturami. Subkultura je kultura družbene skupine, ki živi znotraj večje družbe; skupine lahko definiramo krajevno (prostorsko, teritorialno) ali funkcionalno (vertikalno). Se pravi, subkulture se razvijajo, kedar skupina živi v relativni izolaciji od drugih skupin večje družbe. To izolacijo lahko povzročijo prostorski činitelji (razdalja, geografska lega v dolini) ali družbeni (zaprto gospodarstvo, delitev dela, politično-administrativne delitve, itd.). Teritorialni in funkcionalni subsistemi se počasi razvijajo z lastnimi subkulturami, ki imajo potem sistem vrednot, ki je več ali manj drugačen od ostalih, dalje s posebnim jezikom (poklicni žargon, lokalni dialekt, posvečen jezik, itd.) in s posebnimi življenjskimi navadami, itd. Najbolj splošna razlaga tega dejstva je ta, da so kulturni in strukturalni sistemi, četudi imajo različno dinamiko, medsebojno povezani tako, da en vendarle deluje na drugega. Družbeni ekologi in antropologi posebej poudarjajo, da obstoji interakcija med fizikalnim okoljem, tehnološkimi in družbeno-ekonomskimi procesi (strukture), in družbeno-kulturnimi procesi (nadgradnja, kultura); tako, da so življenjske navade, običaji in celo misli, miselni vzorci in sistemi vrednot na nek način pod vplivom fizikalnega okolja in tehnologije.

Torej tisto, kar imenujemo tradicionalne nacionalne etnične poteze, in bogastvo, poslano od boga, ki bi bilo sveto in vredno

zaradi svojega večnostnega značaja, ampak je produkt preteklih družbenih procesov, in procesi, ki so v teku v našem času, ustvarjajo neprestano nove subkulture, nove jezike, nove nacionalne identitete.

Eden od najosnovnejših teh procesov je seveda delitev dela in rastoča funkcionalna kompleksnost prostora. Lahko pazujemo nastajanje specializiranih podskupnosti in podsistemov, ki niso definirani z dejstvom, da ljudje živijo v nekem skupnem prostoru, ampak z dejstvom, da delajo v istem sektorju, imajo iste interese in imajo iste vrednote: poklici, stanovi, razredi, združbe, stranke, korporacije.

Ta pojav je prav dobro poznan v sodernih družbah in razvoji tega pojava se zdijo nasprotujoči, kot bomo videli spodej, kasneje, se zdijo nasprotujoči tradicionalnim etničnim skupinam, katerih nastanek in persistence naj bi bili odvisni od teritorialnih činiteljev (fizikalna bližina, osamelost, teritorialna strnjnost).

Kot je bilo že povedano, to, kar imenujemo etnične skupine, so pogosto rezultat daljših procesov delitve dela v preteklosti; povedali smo tudi, da je etnične stratifikacije pogosto v resnici funkcionalna (družbena in ekonomska) stratifikacija; da etnične kulture in subkulture sovpadajo s poklicnimi razlikami; da je delitev dela, ki jo določa sistem, pogosto generator in razvijalec, prej kot pa koristnik etničnih razlik. Distinktivni način življenja, vzorci obnašanja, navade, vrednote, jeziki in celo fizične poteze se razvijajo v skupinah, ki so po sistemskih silah prisiljeni, da se specializirajo v nekem funkcionalnem sektorju, v neki ekonomski aktivnosti ali v nekem ekološkem kotičku.

Klasični primer tega vzorca je verjetno Indija, kjer so kaste hkrati družbeno-ekonomske plasti, poklicne skupine in v neki meri tudi jezikovne, etnične in resne manjšine.

Toda ta vzorec je razširjen tudi drugje: Frederick Barth in njegovi kolegi so ga našli v Centralni Aziji pa tudi drugje. Židje so primer religiozno-etnične manjšine, ki se specializira v nekaterih višjih poklicih (trgovina, finance, kultura). Večino etničnih manjšin v Evropi pa označuje specializacijev primarnem sektorju. Etnični karakter je v Evropi povezan z ruralnim, agrarnim načinom življenja: etnični jeziki in dialekti so specializirani v opisevanju agrikulturnega pojava, v pesmih, literaturi in folklori, crog kmečkega življenja, in etnične vrednote se običajno nanašajo na kmečke običaje. Tako družbeno-ekonomske evolucija (industrializacija, urbanizacija) s tem, da izjeda ruralno osnovo za etnične kulture, izjeda strukturalne vire teh kultur.

2.6. Definicije etnične manjšine

Tako smo prišli ob splošnega pojma manjšine, ki se razlikuje od dominacije v oblasti in v vrednotah dovolj urejenega, klasičnega problema etnične manjšine.

Ne bomo se spuščali v terminološke diskusije o narodu, ljudstvu, etnični skupini itd., tudi zato ne, ker so se s tem ukverjali drugi ugledni udeleženci naše konference in tudi zato ne, ker so takšne diskusije dokaj etnocentrične; mislim, da ima vsek jezik in vsake discipline lastne preference in nianse.

Vzeli bomo kot samoumevno, da je narod neka kolektivnost, ki ima skupne kulturne poteze in neko stopnjo strukturalne sistemskosti (funkcionalne integracije, organizacije); da ga pa loči od etničnega agregata to, da ali ima ali pa želi imeti stopnjo politično

x⁷

2.6 Zaščita manjšin: nekaj dodatnih načel

Običajno se čuti, da gre za družbeno ali kulturno izgubo in včasih pride do zahtev, za politiko zaščite ali konservacije.

Obstojijo mnoge kulturne in politične sile, ki pritiskajo za zaščito etničnih ali drugačnih manjšin.

- Mednarodna politika. Kot smo videli, so se nacionalna in etnična vprašanja prvič pojavila v kontekstu mednarodne politike. Nacionalna država se počuti vezano, da zaščiti vse tiste, ki pripadajo istemu narodu ali tisti etnični skupini, ali govorijo isti jezik, četudi so pod vlado druge države. Včasih pa je zaščita rojakov samo izgovor za ekspanzionistično politiko; bolj pogosto pa gre za vprašanje nacionalnega prestiža;
- Moderni politični ethos. Moderni politični ethos kot ga najdemo v deklaracijah o človeških pravicah in drugih dokumentih, ki so jih uradno podpisale vse nacionalne države, bodisi liberalno demokratične (zahodne) ali ljudsko demokratične (socialistične) temelji na takšnih principih kot so svoboda in enakopravnost vseh ljudi.

Kakorkoli utegnejo biti različne dejanske aplikacije teh načel pa vendar ta načela favorizirajo manjšine, kajti dajejo vsakemu posamezniku zaradi enakopravnosti pravico misliti, se obnašati, in govoriti, kot želi. Iz razloga, ker je svoboden.

nadalj. x⁷

Vendar pa praktične zahteve življenja v družbi povzročajo nekatere de facto omejitve teh principov. Posebno liberalno demokratična verzija tega etosa poudarja nujnost, da je bilo v državni mašineriji nekaj, kar usklaja in predstavlja gotove zavore. Z druge strani pa, da se da nekaj avtonomije in oblasti spontanim, osrednjim družbenim tvorbam. Doktrine samoupravljanja, regionalizma ali federalizma vse potencialno podpirajo konservacijo in razvijanje etničnih razlik.

- Romantični nacionalizem. Doktrina racionalizma ni povezana zgolj znastankom moderne države; ta doktrina je tudi kulturno, ideološko in včasih para-religiozno gibanje, ki poudarja veliko važnost organske skupnosti vseh tistih, ki imajo isto zgodovino, govorijo isti jezik itd. Izhaja iz poudarjanja nekega mističnega "volksgeista" in gre potem naprej k nacionalnim navezanostim na razne oblike govora, jezikov, literature in folklore. V 19. stoletju so bila taka čustva privilegij večjih enot narodov na račun manjših etničnih skupin. Kot bomo videli moderni regionalizem je ena od vodilnih sil za oživljanje etnične zavesti. Eden od osnovnih elementov romantične doktrine je ideja o "Gemeinschaft", o človeški skupnosti, ki oskrbuje okolje za duhovno in drugačno rast človeka.; moderna družba tako imenovana "Gesellschaft" je razbila ali vsaj ogrožala to okolje, in povzroča masovno alienacijo, razne vrste individualizma itd. Etnična skupina je po nekaterih teoretikih neka nujna kontrastruktura množični družbi. Drugi aspekt tega problema je dobro znana debata o kulturi napram civilizaciji.

nadalj. x⁷

To izhaja iz skupnosti, iskanje nivoja človeške organizacije v humanih okvirih. To iskanje ne vodi posameznika, da bi lebdel v svetu, ampak mu daje nek čustveni okvir. In to iskanje je eno od velikih sil tehnične in nacionalne grupacije, visoko vrednotenje takšnih stvari kot so jeziki, skupna zgodovina, ljudska literatura itd.

- Ostali argumenti. Ostale argumente v prid zaščite manjšin in etničnih skupin najdemo v literaturi. Eno od najbolj zanimivih je biološki-etološki argument. Ta govori, da je treba kulturno raznolikost zaščititi iz istih razlogov kot raznolikost v naravi. Raznolikost ne daje samo bogastvo ter izpolnitev in estetski užitek, ampak dela življenje bolj zanimivo; kar je bolj važno, predstavlja tudi potencial za spremembo, za organsko revolucijo, ko se je treba prilagajati spremembam v okolju. Ni gotovo, če se lahko biološko evlucijska analogija v celoti aplicira; vendar pa je gotovo, obstoj različnih jezikov, ras, kultur, vrednot itd. eden od najbolj zanimivih vidikov življenja in človeka.

neodvisne organizacije, da ima ali želi imeti strukturo države z vsemi pripadajočimi sredstvi (armada, suverenost, diplomacija, zastava, denar, zračna linija, mednarodno priznanje itd.).

Narode torej označuje visoka stopnja politične zavesti; pogosto so umetne tvorbe v smislu, da so ustvarjeni s strani države, s strani strukture oblasti, ki je vsilila svoj jezik, birokracijo, šole, literaturo, zgodovino, mite, ideologijo preko določenega teritorija. V drugih primerih pa je spet narod tisti, ki je ustvaril državno organizacijo. Zvest in avtoriteta sta bistvena elementa pri pojmu naroda. Še en bistveni element je teritorij. Razen v nekaterih znanih izjemah (Židje, Cigani) se izraz narod ne uporablja za skupine, ki niso vezane na nek specifičen teritorij. Včasih se šteje teritorij za celo bolj vežen, za definicijo naroda, kot pa populacije, zvest ali avtoriteta, v veri, da teritorij na nek skrivnosten način določa vse ostale poteze.

Obrevnavanje narave etnične skupine je osredotočeno na takšna vprašanja kot:

- jezik
- teritorij
- zvest
- sistemskost .

Po nekaterih avtorjih etnična skupina ima skupen jezik, teritorij, stopnjo zavesti in sistemskosti ravno tako kot narod, edino, da je jezik manj razvit, teritorij in populacije manjša, stopnja zavesti nižja in stopnja sistemskosti nižja kot pri narodih. Z eno besedo: etnična skupina je ubog in manj srečen sorodnik naroda.

Drugi avtorji pa poudarjajo, da noben od teh elementov ni nujen; da ti lahko, do neke mere, drug drugega nadomeščajo. Neke etnične skupine lahko izgubi etnični jezik, pa vendarle zadrži ozemlje, zvest in neko stopnjo sistemskosti. Druge spet lahko izgubi ozem-

x⁸

Če vzamemo, da je osrednji element neke etnične skupine skupen socialno kulturni vzorec, ki je rezultat dolgega medsebojnega vplivanja v skupni zgodovini in da je arhi tip tega vzorca struktura vrednot in skupnih spominov, potem se diskusija o naravi etnične skupine ukvarja z naslednjimi vprašanji:

jezik,

teritorij

itn.

lje, toda zadrži ostale elemente. Po nekaterih avtorjih imajo etnične skupine lahko zgolj objektivno existenco, s skupnim jezikom, ozemljem, organizacijo, toda z malo ali nič nacionalne zavesti; in končno, ti trije elementi lahko existirajo, toda etnična populacija ima lahko kaj malo ali ničesar funkcionalne organizacije, kot je to primer v neodvisnih, izoliranih družbah, ki imajo samo neke vrste simbolično interakcijo (n.pr. grški Poleis).

Tehnične razpravljanje o osrednjih in dodatnih elementih definicije etničnih skupin kažejo, da imajo ti elementi kvantitativno variacijo. Lahko so prisotni v visoki, srednji ali nizki stopnji, lahko so pa skoraj enaki ničli, čeprav se je skoraj nikoli ne dotaknejo. Vedno je moč najti neko specifičnost v govornem vzorcu, neko povezanost v prostoru, neko stopnjo zavesti v posameznikih in nekaj interakcije med njimi.

2.7. Klasifikacija manjšin: nekaj osnovnih variabel

Definicije ne odražajo ontoloških realnosti. Definicije so stvar prikladnosti; niso resnične ali napačne, toda so koristne, brezkoristne ali pa škodljive v spoznavnem procesu ali pa pri reševanju problema. Torej ne bomo obravnavali relativnih prednosti raznih definicij, rajši bomo poizkusili preverjati njihovo koristnost pri razumevanju in reševanju problemov, ki se z njimi srečujemo.

Želimo nekoliko pojasniti procese, ki ogrožajo nadaljnji obstoj in razvoj (prostorski)etničnih manjšin v moderni družbi; oziroma razložiti sile, ki množijo in spremljajo v težave nove vrste manjšin in istočasno ogrožajo življenje tradicionalnih etničnih skupin.

Pravilni znanstveni postopek zahteva, da ko smo pripravili grobo delovno definicijo našega problema, problema našega raziskovanja, da gremo na samo področje in zbiramo, kolikor je mogoče mnogo pri-

merkov, mnogo primerov, mnogo podatkov, začenjamo iskati sličnosti in razlike, začenjamo ugotavljati variable, klasificirati podatke, graditi tipologije, iskati korelacije, kovariance, ugotavljati občasne povezave in končno zgraditi provizorični model. To je očitno strašansko delo. V tem referatu se bomo omejili zgolj na nekaj observacij o socialno-ekonomskih procesih, ki se tičejo nekaterih etničnih manjšin v sodobni evropski družbi.

Začeli bomo s tem, da bomo podali vrsto dimenzij ali variabelov ali "continua", po katerih bi bilo mogoče razvrstiti in analizirati manjšinsko etnične skupine.

2.7.1. Oblast

Nekatere manjšine so docela podrejene, zatirene in prikrajšane za vso družbeno oblast in temu ustrezno za družbene vrednote. (bogastvo, prestiž itd.). Na drugi strani pa imajo nekatere manjšine skoraj ustrezno proporcionalni del vrednotenja oblasti (če bi imele pa točno ustrezni del, ne bi bile manjšine; če bi imele več, bi bile dominantne skupine). Druge manjšine so v sredi, so več ali manj resno prikrajšane.

2.7.2: Število (velikost)

Pojmovno gre naš spekter od čisto majhne manjšinske skupine do situacije, v kateri so velike množice vladane in v podrejenem položaju s strani drobne elite. Ta razsežnost predstavlja hudi problem minimalne velikosti skupine, kjer še lahko govorimo o manjšinskem problemu. Poznano je, da če ima posamezna oseba neortodoksne poglede, si prav lahko zasluži vzdevek "norec" in to je že začetek neke subkulture. Toda ko govorimo o etničnih ali

manjšinskih skupinah, imamo v mislih neki minimalni kvantitativni prehod, kakorkoli negotov že je.

Kot smo uvedoma omenili, predstavlja velikost manjšinske skupine v odnosu na vladajoči sistem važen faktor pri določanju položaja, ki ga ima manjšina v sistemu oblasti. Zelo velike manjšine mora sistem obravnavati z večjo stopnjo previdnosti kot pa majhne ali zelo majhne manjšine. Kot so politologi že poudarili, pa odnos številčnosti do oblasti ni zelo siguran; ta odnos je odvisen od takšnih posrednih variabel kot so tehnologija, zavest, angažman, organizacijska sposobnost itd.

V našem primeru je zanimiva posebna variabla, sposobnost manjšine, da mobilizira podporo močnih zaveznikov, bodisi znotraj elizunaj sistema. Če se za sle manjšine zavzame neka druga sila, potem velikost manjšine ni več važna za možnosti, ali bo zavarovala razvito manjšino ali ne. En primer so tu evropske enklave v manj razvitih ali kolonialnih situacijah, dalje trgovske družbe v srednjeveškem bližnjem vzhodu, itd.

Stališče, ki prevladuje v modernem času, stališče, ki je izraženo v deklaraciji principov v pogodbah in priporočilih, kar zadeva zaščito manjšin, je to, da ima vsaka manjšinska skupnost pravico, da je zaščitena in da se razvija, brez ozira na njeno velikost, kajti to je zgolj podaljšanje pravice posameznih oseb do svobode, itd.

Antropomorfična analogija je očarljiva; vendar pa princip podaja mnoge legalne in praktične težave. Lahko je definirati posameznika in teko poznati njegove potrebe, aspiracije, cilje, pravice. Dosti bolj težko pa je identificirati skupino, vedeti, kdo je njen zakoniti predstavnik, kako se ustvarja njena skupna volja, kaj so potrebe in kaj so naravno neodtujljive pravice te skupine. Posameznik ima gotovo naravno neodtujljivo pravico govora, toda

ali ima vsaka skupina pravico, da govori v nekem določenem lastnem jeziku? Posameznik ima pravico do enekih možnosti; toda, ali ima skupina pravico, da na sebi producira isto distribucijo vrednot, kot jo je najti v celem sistemu? Problem zaščite človeških individualnih pravic nasproti zaščiti človeških korporativnih pravic je težek problem in z njim se tu ne bomo mudili.

Načelo, naj bo vsake manjšine zaščitena, brez ozira na njeno velikost, je izraz tolerance, kulturnega pluralizma in relativizma, demokratičnega liberalizma; toda družboslovec se ne zanima za moralne korenine tega principa, temveč za način, za okoliščine, za smisel in korelate klasičnega izvejanja tega principa. Čisto na kratko lahko rečemo, da bo ta princip bolj pogosto uveljavljen

- a) kadar je sistem, ki ga aplicira, pod močnim pritiskom bolisi od znotraj ali od zunaj (kadar najde manjšine močnega zaveznika),
- b) kadar se sistemu zdi, da je primerno tako, ker manjšina kontrolira važen materialni vir (finančne sposobnosti, v primeru srednjeveških Židov v Evropi; ali sposobnost, delovati kot posrečnik, v primeru obmejnih etničnih manjšin; delovna sila v primeru zdomcev). Ta prikladnost je izraz duha instrumentalne racionalnosti.
- c) Kadar je integracije sistema na funkcionalnem nivoju tako močna in stabilna, da je mogoče dopustiti, da pluralizem in segregacije rastejejo na kulturnih nivojih jezika, norm in vrednot. V bolj primitivnih sistemih s šibko delitvijo dela, malo trgovine in skrajno avtarksičnimi in izoliranimi ekonomskimi sistemi je najvažnejši nivo socialne integracije kulturni nivo in posebno konsensus o sistemu vrednot, pogosto v obliki religije. Moderni sistemi si lahko privoščijo kulturni pluralizem in konflikt, ker se držijo skupaj in razvijajo na osnovi vseobčega konsensusa o tistih vrednotah, ki so tako povsod prisotne in splošne, da jih komaj še občutimo kot tek-

šne (materialni komfort, varnost, učinkovitost) in ki so tiste vrednote, ki omogočajo, da moderne industrijske družbe delujejo. Drug način, da izrazimo to načelo, je naslednji: sistem bo dopuščal in hvelil kulturno raznolikost in tako tudi ščitil manjšine, kadar so osnovne in funkcionalne potrebe sistema in njegovih članov zadovoljene.

- d) Kadar funkcioniranje političnega sistema, ki temelji na demokraciji, planiranju in participaciji, zahteva razvijanje samoupravljanja lokalne avtonomije in revitalizacije periferije. Vse to je velik problem. Uspeh moderne nacionalne države temelji na principih administrativne centralizacije, homogenosti, na direktnem odnosu med državljanom in državo. Nova industrijska država, država blaginje, ki skuša zadovoljiti čedalje večje ploveške in systemske potrebe s procesom planiranja, zahteva čedalje večje sodelovanje s strani populacije. Moderna država mora dosegati in obvladati konsensus po zelo skrbno zamišljenem in izdelanem procesu participacije. Zahteva sodelovanje številnih funkcionalnih in teritorialnih pod-sistemov, iz katerih je zgrajena, kajti, ne more obvladati, ne more doseči svojih ciljev na star, surev način mašinerije kazenskega zakona in avtoritativne birokracije.

Sodobna država mora tekoj izdelati občutljive mehanizme za manipuliranje s pomočjo prepričevanja in sodelovanja. V tem smislu ni ogroženo, ampak celo uspela sprilo pluralizma in raznolikosti svojih sestavnih delov.

Na nek način je to logična osnova za regionalizem. Regionalno planiranje je rastoča sila v moderni družbi in je čisto gotovo povezana z obnovitvijo lokalnih kultur, manjšin in novega provincializma, ki povzdiguje lokalne tradicije napram masifikaciji, itd.

Moderni regionalizem ima dvoje korenin: na eni strani je tradicionalna doktrina o federalizmu, samovladi, lokalnih svobodščinah, izpod centralne birokratske države; na drugi pa je

x⁹

Gre tudi za novejšo doktrino o participaciji, o samoupravljanju, o iskanju človeške skupnosti, o sodelujočem in aktivnem človeku; gre za vzpostavljanje hierarhije vmesnih stopenj družbene organizacije med posameznikom in državo kot garancijo za osebno svobodo in svobodo skupine;

tendenca proti regionalnemu planiranju. Prvo je konservativno in liberalno, drugo je napredno in tehнокratično. Toda obe je lahko deluje za oživljanje sodelovanja na lokalnem nivoju in tako za oživljanje lokalne kulturne zavesti.

Zveza med regionalizmom in lokalno avtonomijo na eni strani ter zaščito etnične manjšine na drugi nam daje iztočnico za problem številčnosti, s katerim se ukvarjamo.

Tisti, ki proučujejo lokalno administracijo, organizacijo skupnosti ali regionalno planiranje, že dolgo debatirajo o optimalni velikosti skupnosti, ali na splošno, optimalni velikosti lokalnih enot.

Tako je govora o stroških in dobičku, o skali ekonomij, o ekonomijah aglomeracije, o internih in eksternih ekonomijah, o optimizaciji z ozirom na različne kriterije in posebno o možnosti, najti kompromis med optimalno velikostjo skupnosti z ozirom na učinkovitost in na sodelovanje. Proučujejo ekonomsko optimalno velikost produktivnih enot in ugotovljejo, kaj bi bila ustrezna velikost trga, ob gotovi stopnji potrošnje; neto sestavijo več produktivnih enot, ki so potrebne za funkcioniranje skupnosti in skušajo najti optimalno velikost s stališča ekonomske učinkovitosti. Sociologi skušajo storiti isto in ugotovljejo optimalno velikost z ozirom na participacijo, na občutek za skupnost, itd.

Optimistično bi bile reči, da je znanost že zelo napredovala v teh smereh. Zdi pa se, da obstoji enotno mnenje o tem, da regionalna skupnost lahko obstoje kot družbeni sistem, ki more zadostiti vsem potrebam modernega človeka, ki more opravljati vse moderne družbene funkcije, pa vendar ne izgubiti "človeške skale".

V luči teh principov lahko tentativno postavimo hipotezo, da ima manjšinska skupnost najboljše izglede za razvoj, ceteris paribus, ko je zadosti velika, da doseže velikost regije. Majnši etnični

sistemi, do velikosti vasi ali skupine vasi, doline ali platoja, ali mestne četrt, enostavno niso zadosti velike, da bi lahko opravljale vse te kompleksne družbene funkcije moderne družbe, med njimi radio in TV postaja, univerza, muzej, tisk itd. Moderna tehnologija favorizira velikost; tisti, ki ne zadoščajo minimennim zahtevam, ne morejo tekmovati in izgubijo korak z moderno družbo. Takšne mejhne manjšine lahko obstenejo pri življenju in obdržijo svoje značilnosti samo za kakšno dodatno ceno, ki jo utegnejo biti voljni ali pa ne plačati; ekonomski stroški, da poravnajo neučinkovitost, ki izhaja iz velikosti njihovih institucij, ali: družbeno-kulturni stroški, ko se odločijo, da se bodo umaknili iz tekmovanja z moderno družbo, se izolirali in zepedli nazaj na stare načine, kar je - na daljevo gverjeno - pet samomora, kajti vladajoča družba vedno čaka, kdaj bo posameznike iz manjšine potegnila ven in tako postopoma izpodjedla manjšino.

Seveda lahko stroške ekonomske in družbene neučinkovitosti manjšinskih institucij, ki so takšne zaradi mejhne velikosti manjšine, nosi kakšen drug subsistem ali pa vladajoči sistem sam, kadar iz razlogov, ki so bili že navedeni, vidi, da mu je to primerno, ali pa tudi drugi sistemi.

2.7.3. Razlika

Za oblastjo in velikostjo prihaja še naslednja značilnost, po kateri lahko klasificiramo manjšine. Ta značilnost je relativne razlike med manjšinsko skupino in vladajočim dominantnim sistemom; razlike v značilnih potezah, ki smo jih že omenili, in posebno v

- rasi (fizične poteze)
- jeziku
- vzorcih obnašanja (kretnje, aktivnosti, poklici itd.) ter
- kulturnih vzorcih (obleke, običaji, tradicije, vrednote, religija itd.).

Jezik dejansko spada v kulturne vzorce; jezik je izoliran, ker je historično, in posebno v sodobni Evropi, eden od temeljnih oznak "differentiae specificae" v definiciji manjšin.

Rasa v Evropi ni tako važna, kot je v mnogih drugih plurietničnih družbah. Evropske populacije ne razlikujejo ostro med rasami; polarni tipi, nordijski in mediteranski so v manjšini. Na splošno barva kože in druge fizične poteze ne predstavljajo kakih nepremagljivih ovir za asimilacijo, kot je sicer primer drugje. Zdi se, da je splošna tendenca človeških bitij, da imajo radi svoje sorodnike in se izogibajo tistih, ki so različni. To utegne biti biološki instinkt; čisto gotovo pa je široko razširjen družbeno-kulturni vzorec. Izogibanje in diskriminacija sta verjetno bolj izrazita tam, kjer so razlike ostrejše.

Princip je spet zanimiv v primeru jezika. Jeziki kažejo široko variacijo in široke enakovrednosti; jezike so hierarhično razvrščali na različne načine. Pogost problem, ki pa ni rešen, zadeva nivo, kdaj skupina neha biti dialektološka skupina in postane jezikovna skupina; gre zeto, da uživajo jeziki prevenco dozaščite, medtem ko jo dialekti ne, in čim bolj različen je jezik od vladajočega, dominantnega jezika, tembolj je upravičen do zaščite. Ti kompleksni problemi so bili že obdelani drugje in zeto jih tukaj puščamo, kot smo jih samo omenili.

2.7.4. Prostor

Manjšine lahko klasificiramo po njihovih prostorskih karakteristikah. Nekatere običajne pogoste situacije so naslednje:

- a) ne-teritorialne manjšine. Etnične in nacionalne manjšine imajo običajno teritorij, kot smo že videli. Ne-teritorialne manjšine so tiste, ki jih definirajo razlike v sistemu vrednot, v vzor-

x¹⁰

Problem razlik med manjšino in dominacijami so često obravnavali sociologi v smislu vidnosti, ker gre za družbeno percepcijo opazovanje in definicijo razlik, ki da njim pomen. Vidnost je treba razlikovati v biološkem smislu (rasa) in kulturnem smislu (jezik in neverbalna komunikacija, obleka, itd.).

cih obnašanja itd. (verske, ideološke manjšine) ali biologija (spol, rasa, starost itd.). Celo tiste manjšine pa imajo vendarle težnjo, da se zbirajo, stalno ali občasno, na nekih krajih srečanja. Zdi se, da obstoji nek teritorialni instinkt v človeku; in gotovo je prostor, bližina, osnovni element vsakega družbenega skupa.

- b) Razkropljene manjšine. Mnoge manjšine imajo določen in stalen teritorij, vendar pa niso med seboj kontinuirane. Manjšinske skupnosti so razkropljene med različne skupnosti ali med tkivom v celem sistemu. To predstavlja za manjšino problem, posebno, kadar člani manjšine želijo krajevno avtonomijo kot ena manjšina ali zveza s kako matično deželo ali deželo izvora. To je bil pogosto problem na Balkanu ali v srednjevzhodni Evropi. Prav tako je to problem črnškega gibanja za neodvisnost v Združenih državah.
- c) Manjšinski otoki. V tem primeru nimamo opravka z množico manjšinskih skupnosti, ampak samo z nekaj manjšinskimi skupnostmi, z relativno majhnimi ali pa popolnoma izoliranimi, ker ali ni nobene dežele izvora ali pa je predaleč. Pogosto so taki otoki posledica migracijskih avantur. Trgovci in pastorki so začeli takšne otoke v preteklosti; v modernih časih pa je nastanek takšnih etničnih otokov v urbano-industrializiranih krajih postalo rezultat migracije (etnični geto).
- d) Sosednje manjšine (etnična obrobja, obmejne manjšine). Te vrste manjšin so posledica dinamike državnih meja. Nacionalni princip in princip o samoodločbi, po katerem naj bi meje države sovpadale z mejami naroda: ta dva principa sta bila često, če ne redno, žrtvovana takšnim principom, kot so: vojaška varnost, nadzor nad važnimi naravnimi bogastvi in komunikacijskimi linijami, zgodovinskimi zahtevami ali golemu ekspanzionizmu. To je ločilo delce narodov in etničnih skupin stran od glavnega debla naroda. Večina literature o manjšinah je pisana pod navdihom razpravljanj med nacionalnimi državami o teh

bližnjih ali sosednjih manjšin. Tako so to zgodovinsko najbolj važne manjšine, ki imajo tudi najboljše pogoje za pridobitev posebnih pravic in obatajajo pri življenju tudi s pomočjo funkcionalnih in kulturnih zvez z deželo izvora..

2.7.5. Čas

Na začetku smo podali pripravno razliko med alohtonimi in avtohtonimi manjšinami. Ne gre pa pozabiti, da je to samo relativna distinkcija; kajti odvisna je od časa. Z imenom avtohtone imenujemo tiste manjšine, ki žive na nekem določenem kraju, kar se spomnimo; alohtone pa tiste, ki so prišle "pred kratkim". Toda kaj obstoji že "odkar se spomnimo" in kaj je samo "nedavno" je negotovo. Vse populacije v nekem kraju izhajajo od nekoga, ki je prišel tja ob nekem določenem času. Večina ozemelj, vsaj v Evropi, je bila naseljenih z vrsto na novo prispelih populacij. Avtohtoni so torej samo tisti predposlednji prišleki, ki so naselili neko ozemlje, predno so prišli sedanji naseljenci, ki so pa alohtoni.

Pojem "od nekdej" je pravniška fikcija; zgodovinske in arheološke študije lahko vedno odkrijejo čas, kdaj je neke populacija naselila neko ozemlje; ter diplomati in državniki lahko vedno oživijo "zgodovinske pravice" preganjanih populacij ali okrnjenih suverenosti, po katerih se počutijo dediči, celo čez stoletja in tisočletja.

Variable "čas" je zelo važna, kajti sedanji strukturalni in kulturni vzorci so rezultat običajno dolgih procesov interakcije. To priznava tudi civilno prevo: nekaj, kar je dalj časa dejstvo (n.pr. posedovanje neke stvari) postane koncem koncev pravica, norma, vzorec (n.pr. lestnina). Običajno in uradno se zanika, da so takšni principi tudi na mednarodni sferi; nacionalne pravice ni

mogoče izgubiti (razen, če se ji izrecno ne odpovemo); te pravice se vedno lahko obnovi. Kot z vsako stvarjo v anarhiji v mednarodni sferi, je vse odvisno od okoliščin, prikladnosti in sorazmerne oblasti, oziroma moči.

Iz sociološkega stališča je problem časa in problem razlikovanja med alohtonimi in avtohtonimi manjšinami prav tako pomemben kot problem velikosti.

Tentativni odgovor, kaj lahko imenujemo avtohtoni, bi bil, da so to skupine, ki so živele na nekem kraju zadosti časa, da so doživele obojestranski prilagoditveni proces z fizičnim okoljem.

To pomeni, da:

- a) ozemlje je že oblikovano po strukturalnosti in kulturnih vzorcih skupine: poljedelske tehnike, gradnje in načini poseljevanja, itd.; se pravi, skupine je "humanizirala" pokrajino v skladu s svojimi načini življenja (kulturni vpliv).
- b) Načini življenja, strukturalni in kulturni vzorci populacij so bili v določeni meji oblikovani od fizičnega okolja (ekološki vpliv).

Med družboslovci je uveljavljeno mnenje, da okolje vpliva na mnogo prefinjenih načinov mnoge vidike družbe. Ekologija vpliva na ekonomijo in ekonomija vpliva na socialno-kulturno strukturo. Odnos seveda ni niti enostaven niti direkten, obstoji mnogo interakcij in feedbackov in vmesne variable, toda v glavnem je to splošna smer, posebno v tehnološko manj razvitih družbah.

Človekov odnos do ozemlja pa ni samo funkcionalen, po kompleksnosti mehanizma, ki smo ga pravkar omenili; ta odnos je tudi simboličen, čustven, psihološki, direkten. Celo če je prisotnost teritorialnega instinkta v človeku na koncu koncev zelo vprašljiva, je pa vendarle gotovo, tendenca v večini kultur,

da se vzpostavijo čustvene zveze z zemljo, da se jo "ljubi", da se ji pripisuje mistično moč, da se obožuje kake njene elemente, ali da se jim vsaj daje ljubkovalna imena. S tem, da da je kraju ali stvari ime, si kraj ali ime simbolično prilajčamo - kot je že znano od časa Adama, in toponomastika je važen problem v manjšinskih zadevah.

Sčasoma se "ekološke" predstave v psihologiji posameznika prenesajo v skupinske reprezentacije, v kulturne skupine. Miti, legende, pesmi in literatura postanejo polni omemb krajev, dolin, rek, gora itd. Ko se je razvil ta kulturni kompleks, imamo še en kriterij, po katerem neko populacijo lahko imenujemo "avtohtono".

Toda tehnologija je bistveni vmesni faktor. Čas ima čisto drugačno hitrost in pomen v primitivnih družbah in v visoko razvitih družbah. Tehnologija lahko radikalno spremeni v kratkem času pokrajine, za katere je rabila primitivna družba cela stoletja, da jih je oblikovala. Tehnologija komunikacije lahko v nekaj letih poruši kulturne komplekse, ki so se razvijali tisočletja. Tehnologija lahko preseli velike populacije iz enega konca zemlje na drugega v nekaj dnevih, medtem ko je preseljevanje primitivnih ljudstev imelo čisto drugačni ritem in drugačne dimenzije.

Tako lahko visoko razvit vladajoči sistem hitro in popolnoma spremeni ekološko strukturo nekega ozemlja in na ta način oporeka veljavnosti ekološkega načela z razlikovanjem med "avtohtonimi in alohtonimi", kar se zdi, kadar to nastane, veljavno samo za "tradicionalne" situacije.

Brisanje tega razlikovanja pa ima en pozitivni učinek: da pokaže, da "nove manjšine", ki ostanejo v urbano-industrijskih predelih, kot posledica imigracijskih procesov, so samo mladoletna stopnja družbenih podsistemov, ki bi se utegnili razviti, če se ne asimilirajo v "stare" tipe manjšin. Etnični geto v industrijskem me-

stu je točno tisto, ki ustreza vasi kolonistov, ki naseljujejo poljedelski predel. Tako etnični geto kot vas kolonistov sta posledica klasičnih migracijskih mehanizmov. Obstoji nekaj, kar izrine prebivalstvo iz kraja izvora, obstoji nekaj, kar ga vleče v kraj imigracije. Najprej tvorijo skupnosti in enklave v družbi, ki jih je sprejela, nato pa se postopoma z asimilacijo stopijo ali pa zrasejo v etnično manjšino.

Osnovne razlike med etnično ruralno skupnostjo in etničnimi geti je ta, da prvi lahko doseže visoko stopnjo izolacije in evtarkije; to je skupnost, ki opravlja vse potrebne funkcije in rabi zelo malo pomoči od zunaj. Etnične vasi v agrarnih družbah lahko ohranijo svoje lastne značilnosti cela stoletja. Nasprotno pa etnični geto v moderni, industrijski urbanizirani družbi predstavlja v mestu le posebno četrt, ki opravlja samo nekatere rezidenčne funkcije. To ni ekonomska enota, ni izolirana in avtonomna; ne more funkcionirati brez stalnega in množičnega sodelovanja z urbanim sistemom. Tako je pritisk vladajočega sistema na etnični urbani podsistem neprimerljivo večji in doslej so moderni urbani vladajoči sistemi izkazovali veliko moč asimilacije.

Tako so problemi zaščite, ohranitve in razvijanja etničnih subsystemov v urbanih kontekstih neprimerno bolj kompleksni in težki, kakor v agrarnih okoliščinah.

Tretji vidik važnosti časa kot klasifikatorske variable je v tem, da je vzorec odnosov med manjšino in dominacijo do neke vrste rezultat zgodovine takšnih odnosov. (sekvenc etničnih odnosov). Zgodovina zatiranja s strani dominacije ali nepokornosti s strani manjšine lahko vodi v sovraštvo ali sumničenje; itd.

2.7.6. Socialno ekonomska struktura in stratifikacija manjšine

Temeljni problem v študiju manjšin zadeva njihove možnosti za ohranitev pri življenju, njihovo sposobnost, da se zoperstavijo okolju in vladajočemu sistemu. To je odvisno med drugim od socialne strukture, ki jo ima etnične manjšinske skupine. Omenili smo že, da so običajno korelacije med vzorcem socialno-ekonomske stratifikacije neke plurietnične družbe in pa njenimi etničnimi vzorci stratifikacije, v smislu, da vsaka etnična skupina ponavadi zaseda eno ekološko nišo, se specializira v enem poklicu ali eni vrsti poklicev, sprejme določeno razdelitev družbenega dela in zaseda določeno stopnjo na prestižni lestvici. In prav tako smo omenili, da to dejstvo pojačuje večsah etnične diferenciale, ozneke.

V tem primeru je družbena struktura manjšine drugačna, enostavnejša kot pa struktura celotnega sistema. Integracija sistema pa je odvisna od funkcionalne specializacije subsystemov; toda subsystemi so v celoti odvisni od sistema.

Če pa evolucija družbe zmanjša zahteve za usluge, ki jih nudi specializirana etnična manjšina in če so bile etnične poteze vezane s funkcionalno specializacijo, je manjšina ogrožena za svoj nadaljnji obstoj. Najboljši primer je seveda poljedelstvo. Če je vzdrževanje etničnega karakterja življenja vezano na poljedelski način življenja, potem bo etnični karakter izginil s tem načinom življenja; seveda, še se ne najdejo sredstva za novo strukturalno funkcionalno osnovo za etnično kulturno "nadstavbo". Na isti način etnična manjšina zgolj nekvalificiranih delavcev ima kaj malo možnosti za ohranitev pri življenju v hitro se razvijajoči družbi.

Boljše pogoje za nadaljni razvoj pa imajo bolj diferencirane manjšine, tiste, ki reproducirajo isto raznolikost in kompleksnost, čeprav v manjšem obsegu kot jo ima sistem, v katerem živijo;

te skupnosti oziroma te manjšine so bolj podobne malim narodom.

Tako je analiza in klasifikacija manjšin po variabli "enostavnost (specializacija) - kompleksnost" socialno-ekonomske strukture in stratifikacija zelo važna in zato bomo ta problem detajlneje obravnavali v enem od naslednjih poglavij.

2.7.7.. Zavest

Problem skupinske zavesti je bil na široko obravnavan tako v zvezi z družbeni razredi, kot v zvezi z nacionalnimi skupinami. Kot smo videli, nekateri avtorji trdijo, da zavest ni bistvena poteza etničnih skupin; kadar se etnične skupine zave same sebe, se zave skupne zgodovine, skupnih interesov, skupne usode in postane narod.

To nazivanje pa nikakor ni univerzalno. Če sprejmemo marksistično analizo, lahko razlikujemo med "skupino samo na sebi" in "skupino samo za sebe"; lahko govorimo o objektivnem in o subjektivnem članstvu skupine.

Zadeva je hkrati psihološka in sociološka. Iz psihološkega stališča lahko razlikujemo zavest po

- a) vsebini
- b) intenziteti.

Intenziteta zavesti ne potrebuje razlage; z vsebino pa mislimo tak vidik etnične skupine ali manjšinske skupine, po katerem se posameznik čuti oziroma zaveda članstva v tej skupini. Posameznik se lahko zelo zaveda jezika, skupne zgodovine, skupnih interesov, skupne ideologije; zavest in občutek za pripadnost pa se vendarle lahko razlikujeta in sta tudi v konfliktih v eni skupini.

Heraud (?) postavlja to zadevo v obliko progresije: obnašanje - zavest - ovrednotenje - volja (angažma).

Na prvi stopnji se srečamo z objektivno, nezavestno pripadnostjo; na drugi posameznik ve, da pripada objektivno določeni skupini (vendar je lahko do tega ravnodušen, ali mu celi ni všeč; lahko pa to tudi skuša spremeniti ali prikriti); na tretji stopnji ocenjuje to dejstvo kot pozitivno, ga sprejema, vendar ne želi nujno poudarjati svoje pripadnosti, ker na njegovi lestvici vrednost ne sega visoko. (Da, jaz sem X, dobro je biti X, toda trda usoda, da bodo X-i izginili). Končno, v zadnji fazi, želijo osebe aktivno vplivati na stvar njihove skupine, in posameznik je že spoznavno osveščen in praktično angažiran.

Iz sociološkega stališča pa je razporeditev zavesti nehomogena med tistimi, ki objektivno pripadajo skupini. To je posebno takrat, kadar je skupine kompleksna in notranje diferencirana in ko njeni deli kažejo različne vzorce integracije v dominantni sistem. Včasih naletimo, da so višji razredi zavestni, toda integriranje (šibko angažiranje), da so ljudske množice objektivno diferencirane, toda neosveščene; in da je samo manjšina etničnih ali manjšinskih voditeljev hkrati objektivno diferenciranih, osveščenih ali angažiranih. Toda število logičnih kombinacij je zadosti veliko.

Debate o naravi, važnosti, faktorjih itd. kolektivne zavesti neke družbene skupine (razreda, etnične skupnosti, manjšine itd.) te debate so zelo razgrete; mejijo na vprašanje napačne zavesti, avtentičnosti, pripadnosti več kot eni skupini, marginalnosti, determinizmu, v nasprotju s svobodno voljo, alienacijo itd. Nekatero od teh problemov bomo še obravnavali kasneje.

2.7.8. Razmerje med manjšino in dominacijo oz. nadvlado

Ta razmerja verjetno predstavljajo najbolj važno potezo, značilnost ali dimenzijo; to dimenzijo lahko vzamemo skupaj s prvo, z

3.1.8 Pripadnost oziroma članstvo

Običajna definicija manjšin, kot smo videli, poudarja biološko načelo pripadnosti: po tej definiciji imajo manjšinske skupnosti skup norm, ki zbližujejo prihodnje generacije in ki jih vodijo do tega, da se poročajo znotraj svoje skupine.

Naš bolj splošen pristop k manjšinam pa nekoliko oslabi ta biološki kriterij. Po naši definiciji so manjšine tudi tiste skupine, podobno kot podrejene družbene skupine ali razredi, verske skupnosti in politično-ideološke manjšine, katerih glavni mehanizem združevanja ni družinski izvor, ampak izbor.

Vendar pa sociologi poudarjajo, da je družina še vedno osnovno telo za socializacijo. Inč je pripadnost nekemu družbenemu razredu ali ideološki skupini. Inč je ta pripadnost še vedno pod zelo velikim vplivom posameznikove družine, razreda in ideologije. Variabla članstva oziroma pripadnosti gre torej skupno v kontinuumu izbora in obnašanja; četudi večino tradicionalnih manjšin najdemo združene okrog prvega, se pravi biološkega kriterija, kajti skupnosti oziroma manjšine se seveda reproducirajo biološko.

oblastjo kot odvisno variabla, kot je to narejeno v večini študijah o manjšinah in etničnih skupinah. Za obravnavanje te dimenzije moramo upoštevati odnose oziroma razpoloženja (predsodke), obnašanja (diskriminacija) in politike, tako manjšine kot dominacije. V primeru kompleksnih pluralističnih sistemov in kompleksnih pluralističnih manjšinskih substistemov, utegne biti koristno tudi, če razlikujemo med odnosi, obnašanji in politikami kot prevladujejo na različnih nivojih, sektorjih, slojih itd.

Tako postane situacija dokaj kompleksna in ni se čuditi, da je mnogo avtorjev predlagalo mnogo zelo različnih tipologij interetničnih razmerij in razmerij med manjšino in dominacijo (Schermerhorn, Sanowitz, Demarchi, Blalock, Simpson, Bastide itd.).

3. STRUKTURA MANJŠIN (primerjaj točko 2.7.6.)

4. MERJENJE IN OPREDELJEVANJE MANJŠINSKIH SKUPIN

Večkrat smo že omenili, kako težko je doseči objektivno, kvantitativno merjenje etnične ali manjšinske skupnosti. Na vseh predhodnih straneh o definiciji predmeta smo skušali prezentirati niz kriterijev za delovne koncepte in pravila, za definicijo manjšin. Zdaj želimo povzeti te slabo povezane točke in jih združiti z ozirom na sodobno literaturo o ljudskih štetjih in o merjenju manjšin.

Splošen problem, ki stoji pred nami, je ta, da niti v naravi niti v družbi ne najdemo ostro začrtanih meja. Takšne meje obstoje samo v fikciji naše racionalnosti: v geometriji, v pravu itd.

x¹²

Ena od najbolj znanih karakterizacij razmerja med predsodkom in diskriminacijo je tista, ki jo je pripravil Merton. Razlikuje štiri:

- Nediskriminator, brez predsodkov
- diskriminator, brez predsodkov
- nediskriminator s predsodkom
- diskriminator s predsodkom

Tako postane situacija dokaj kompleksna in ni se čuditi, da je mnogo avtorjev predlagalo mnogo različnih tipologij medetničnih odnosov in odnosov med manjšino in dominacijo.

Kot smo že rekli, je večino sociološke literature o manjšinah pisane v okviru predsodkov in diskriminacije. Tukaj lahko samo opomnimo na splošne pojme, za ostalo pa je treba iti v bibliografijo.

V realnosti je navadno nemogoče definirati mejno črto. Tako najdemo mejne zone, obmejne predele, interpenetracije itd. Začrtanje mejne linije je pa običajno stvar arbitrija in konvencije.

Posebno je to res za človeške sisteme. Družbeni agregati le redko dopuščajo, da jih ostro definiramo v prostoru; celo v primeru enostavnih preprostih združb le redko najdemo popolno izolacijo in zaprtost vase. Problem meja neke skupnosti v moderni kompleksni družbi je bil pogosto obravnavan in skupni zaključek je, da je moč meje skupnosti določiti samo statistično in stokastično, kot obmejno področje ali prehodna zona.

Problemi pa so pogosto še bolj težki v ne-teritorialnih (funkcionalnih ali vertikalnih) sistemih. V vsakem sistemu lahko razlikujemo med osrednjimi člani in obrobni člani: funkcionalno obrobni - to je, izvršujejo sistemske vloge samo občasno ali samo nevažne vloge; emocionalno obrobne, ker ne vrednotijo svoje članstvo zelo visoko; članstvo ima zanje malo pomena in važnosti in na koncu tako tudi za sistem. Z drugimi besedami, pripadati ali ne pripadati sistemu ni stvar da ali ne, črnega ali belega. Obstoji cela vrsta odtenkov in faz, medtem ko je ločitvena črta zabrisana.

Končno je tu še važno vprašanje članstva več skupinam hkrati; ljudje mešanega izvora (plurietnične družine) ali ljudje, ki se čutijo, da pripadajo bolj eni skupini, eni skupnosti ali sistemu; ljudje lahko poudarijo enkrat eno, zdej drugo nevezanost, v skladu ali s kulturnimi vzorci ali z osebnimi interesi; ti ljudje lahko tudi spremenijo svojo identifikacijo v skladu z okoliščinami.

To je družbena realnost; toda racionalnost prave ne sprejema tega stanja nereda. Velik del prave se ukvarja z začrtovanjem ostrih črt, bodisi na zemlji (meje zemljiških posesti, administrativnih enot, držav) ali v vertikalnih sistemih (pristopni pogoji,

spričevala, kategorizacija, itd.). Točnost in natančnost sta predpogoj za "sigurnost prava", za nepovečljivost pri aplikaciji norm, itd.

Racionalni duh prava in birokracije ima svoj vpliv tudi na manjšinske probleme. Ko sistem prizna obstoj manjšin in jim odobri specialni status, je bistveno vedeti, kje in za koga veljajo specialna pravila. V primeru neteritorialnih manjšin, je problem v bistvu ugotoviti osebe; v primeru etničnih tradicionalnih manjšin pa je često tudi dodatni problem ugotoviti zemljišče manjšinske skupine.

Za ugotavljanje oseb običajno razlikujemo objektivne in subjektivne kriterije:

objektivni kriteriji: oseba se prišteva k skupini, kadar kaže njegove opazne poteze, brez ozira na to, ali hoče ali ne;

subjektivni kriteriji: oseba se prišteva k neki skupini samo, če oseba sama to hoče. Tedaj ni potreba izkazovati opazne poteze.

Za ugotavljanje ozemlja pa so običajni kriteriji:

- a) ozemlje se prišteva k neki etnični skupini, če populacija ozemlja pripada v celoti ali v velikem procentu tej etnični skupini (načelo o samoodločitvi);
- b) ozemlje se prišteva k manjšini, če ima ta manjšina priznane pravice lastništva, suverenosti in uporabe itd. nad tem ozemljem. To je zelo vprašljiv kriterij, kajti razmerja med osebami in zemljiščem so zelo raznolika, in pravice so samo kulturna definicija, konvencija, čista oblika; kar je važno, so dejanska razmerja učinkovite kontrole. Kot smo videli posebno v mednarodnem pravu, so pravice vedno stvar relativne

oblasti oziroma moči; še več, kot smo tudi že videli, tu ne delujeta ta dva bistvena adapterja legalne oblike na socialno realnost, se pravi, to je principa preskripcije in uzurpacije; narodi nikoli ne izgubijo svojih pravic ali ne pridobijo pravice brez odprtega soglasja s pogodbo (pogodba, konvencije, soglasje itd.). Poleg tega je klavzula "caeteris paribus", ki je vedno takorekoč prisotna v mednarodnem pravu, tudi vedno sposobna opravičiti zavrnitev ali razveljavitev ali prelomitev pogodb; ali, lahko govorimo tudi o neenskoprevnih pogodbah, ki so podpisane pod pritiskom okoliščin, ki so nepravično trde.

Z drugimi besedami, definicija ozemalj zgolj na bazi pravic je danes nesprijemljiva, čeprav je bila veliko uporabljena v prejšnjih časih, ko so suvereni in nacionalne države kazali na ozir govorili o zgodovinskih pravicah različnih vrst, ko so priključevali nova ozemlja, nove teritorije; in ko je drobna vladajoča elita, ki je stanovale v nekem gradu ali citadeli, smatrala celotno ozemlje, na katerem je živela velika množica podrejene etnične skupine, da pripada njej; kot je bil primer to v fevdalnih časih, ko se je enostavno smatralo, da ozemlja pripadajo vladajoči eliti.

Toda v demokratičnih časih "tradicionalne pravice" niso več sprejemljiv kriterij za odločanje o etničnih ozemljih. Načelo samoodločanja zahteva, da se etnično ozemlje definira le z etnično sestavo populacije, se pravi, po prvem načelu. Tako pridemo nazaj na ugotavljanje etničnega osebne članstva; z dodatnim problemom, da v primeru etnično mešenih predelov je pogosto treba opredeliti tudi prehode in pročemtualnost.

ugotavljanje etničnih skupin je lahko:

- a) direktno, kadar so osebe vprašane v ljudskih štetjih, intervjujih itd.

b) indirekten, kadar je njihov etnični karakter določen na osnovi pokazateljev, kot so: družinska imena in priimki, jezik, ki ga govorijo pridigarji ali jezik, ki ga po poročilu uradnikov govorijo v družini, itd.

Med direktnimi metodami so uradna štetja prebivalstva najvažnejši in tudi najbolj pogosto obravnavane metode. Pri tem se poudarja naslednje:

- da so njihovi rezultati večkrat nameroma manipulirani s strani oblasti,
- da je štetje izvršeno po postopku, ki favorizira interese dominacije,
- da je uradni karakter ljudskega štetja nekako popačen z deklaracijami anketirancev, bodisi iz strahu, sumničenja ipd.
- da so njihovi indikatorji, pokazatelji in "stimulusi" često zelo netočni s stališča metodologije intervjuvanja.

Če že pustimo ob strani namerno potvarjenje rezultatov, je pa vendarle res, da so neštete možnosti, da se manipulira administracija izvajanja ljudskega štetja in obdelava podatkov, četudi se držimo osnovnih, formalnih pravil statistike. Statistika dopušča zelo različne manipulacije, toda če so osnovni podatki pravilni in dosegljivi, jih je moč kako preurejati tudi na ta način, da jih še enkrat obdelajo statistiki, to pot neuredni statistiki, ki morda lahko odkrijejo uradne manipulacije.

Problem je resnejši, če je napaka že nekje v izvoru, teko v razporedu in organizaciji štetja ali v administrativnem postopku.

Najpogosteje štetje prebivalstva enači etnično pripadnost z jezikom, ki ga nekdo govori doma (materin jezik); v drugih primerih pa mora anketiranec izjaviti, kaj je njegova etnična pripadnost. In še v drugih primerih pride do kombinacije objektivnih činiteljev, od katerih je najbolj pogost jezik in pa lastne izjave.

Kar pa se pri štetju prebivalstva običajno ne meri, je kompleksnost, variabilnost in niense etnične pripadnosti; postavlja se vprašanje o "da ali ne", "vse ali nič", medtem ko je običajno etnična pripadnost, kot smo že pokazali stvar variabilne intenzitete in različnega pomena.

Sociološki pregledi so torej veliko bolj natančna metoda za definicijo manjšine. Tehnike, zasnovane na proučevanju vzorcev, zahtevajo manjše materialne izdatke, kar pa gre v prid kompleksnosti, točnosti in občutljivosti merilnega instruments; bolje je, če vprašamo nek statistično uveljavljen vzorec vrsto občutljivih vprašanj, kakor da zahtevamo od vsakogar, da izjavi da ali ne. Pregledi so direktna, kvantitativna metoda, ki ima vse prednosti štetja prebivalstev, je pa brez slabih učinkov uradniškega postopka.

Vendar pa imajo direktne in indirektna metode neko slabost; odražajo situacijo v danem trenutku, registrirajo, najbolje v primeru znanstvenih pregledov, sedanje odnose, razpoloženja, mnenja podatke in hotenja.

Tem metodam so oporekali tisti, ki smatrajo, da ni sedanje situacija tista, ki je važna, temveč zgodovinski trendi, ki so jo določili; ni važno vedeti v tem nazoru, kaj ljudje mislijo ali kaj rečejo zdaj; kar je važno vedeti, je, zakaj tako mislijo, zakaj tako rečejo, kaj so zgodovinske sile ali pritiski okolja, ki so določili sedanje odnose, razpoloženja, mnenja itd.

To je en vidik že zelo starega problema resnične in formalne demokracije; družbene in politične manipulacije ljudi; itd.; toda to je preveč širok problem, da bi ga lahko tukaj obravnavali.

Če pa apliciramo to načelo na problem manjšin, pravi to načelo v bistvu, da je etnična pripadnost tisto, za kar bi se anketirane

izjavil, če bi bil popolnoma prost pred vsako manipulacijo, pred pritiski, pred sumničenji itd. To načinja velik filozofski problem o človekovi svobodi in determinizmu in gotovo oporeke osnovam normalne demokracije, osnovam volitev, osnovam liberalno-demokratskega sistema predstavnštva in odločanja, na katerem temeljijo zapadne države.

Toda v sistemu se zdi, da je težko aplicirati na ugotavljanje etničnih manjšin metode prikazovanja ljudske volje, ki bi bile drugačne, kot so tradicionalne, se previ, drugačne kot štetja prebivalstva, referendumi, volitve itd. Zdi se, da je težko uvažati metode dejanskega prikazovanja, ki naj bi odražale resnično avtentično zgodovinsko voljo ljudstev brez ozira na to, kako so jo krojili pritiski, sile in zgodovinsko izkustvo.

Eden od glavnih argumentov v prid štetju prebivalstva, plebiscitu in volitvam kot metode za ugotavljanje etničnih manjšin, je seveda dejstvo, da nikakor ne moremo vedeti, kaj bi ljudje mislili in rekli in želeli, če se zgodovina ne bi bile odvijala.

Je pa ena pogosta praktična izjema k temu splošnemu previlu, namreč v primerih, kadar ne gre za zgodovino kot za nek brezoseben skup družbenih procesov, ampak za neko čisto določeno politiko, ki je na nek način prizadela oziroma povzročila namerne spremembe v odnosih, razloženjih, mnenjih, obnašanju skupine; kadar gre jasno za oblast, pritisk, silo, nesilje s strani sistema, ki ga izvaja nad manjšino. V primeru določene izdelane in planirane denacionalizacije in asimilacije. Kadar imamo opraviti s takim primerom, je včasih mogoče odšteti vrednost rezultatov plebiscitov in štetjem, ali enostavno te rezultate zavrtniti in postaviti uro oziroma kazalec zgodovine nazaj, preden se je začelo izvajanje takšne politike.

Toda sociološka in politična teorija kaže, da oblast, pritiski, pogojenost, manipulacija, da so to stalno prisotne poteza v vseh političnih sistemih in da je zelo težko potegniti črto med nemerno denacionalizacijo in nenamernimi, narevnimi, spontanimi družbenimi procesi asimilacije.

Tako je postavljanje oziroma ugotavljanje časovnega trenutka, v katerem naj bi se začela neka de-nacionalizatorska politika, običajno stvar konvencije in mnenja med tistimi, ki o tem razpravljajo. Ta trenutek se ponevadi postavi v čas maksimalne ekspanzije manjšine; in zmanjševanje, ki sledi, se potem smatra kot dokaz denacionalizacije in asimilatorskih tendenc.

Predsodek in stereotipi

Predsodki in diskriminacija napram manjšini so lahko rezultat namerne politike, ki se izvaja na različnih nivojih družbenopolitične organizacije ali pa so lahko nenameren rezultat običajnih načinov življenja večine oziroma objektivnih družbenopsiholoških procesov.

Predsodki in stereotipi so univerzalen pojav, čigar funkcija in dinamika v gospodarstvu družbenopsiholoških mehanizmov je bila obsežno že obdelana in jo danes že precej dobro razumemo. Predsodki in stereotipi so lahko negativni, nevtralni ali pozitivni. Predsodek je odnos, stereotip pa je spoznavna slika. Kar imajo skupno, je tole: 1) njihov a priori značaj, njihov obstoj pred stikom s predmetom, na katerega se nanašajo; 2) njihov preveč poenostavljen splošni karakter.

Stereotipi težijo za tem, da izberejo le nekaj potez druge skupine, ponavadi tiste, ki poudarjajo razliko napram generaciji in skušajo vzbuditi neko splošno reakcijo napram kateremukoli članu te skupine.

Predsodek lahko smatramo kot

- napačne percepcije
- osebnostne poteze
- ali skupinsko gibanje (predsodek kot panična reakcija).

Predsedek so študirali v psiholoških implikacijah številni avtorji: Gordon Allport med drugim predlaga naslednjo shemo možnih individualnih reakcij napram viktimizaciji, kateri so manjšine često izpostavljene.

Občutki frustracije, ki jih
pogajata diskriminacija in omalovaževanja

občutljivost in zaskrbljenost

če je posameznik v osnovi
ekstropuntiran

če je posameznik v osnovi
intropunitiven

to vodi k
zelo veliki zaskrbljenosti in
sumničanju
prekanjenosti in potuhnje-
nosti
jačanju vezi znotraj skupine
predsodku napram drugim sku-
pinam
agresiji in upornosti
kraj
tekmovanju
in zvečanemu prizadevanju

to vodi k
zanikanju pripadnosti v last
skupini
umiku nazaj in pasivnosti
agresiji znotraj skupine
klovnovstvu v obnašanju
sočutja z vsemi žrtvami
in nevroze

Diskriminacija in segregacija

Diskriminacija, ki je definirana kot različno in neenakopravno obravnavanje manjšine s strani vladajoče skupine, lahko, lahko deluje na vseh nivojih družbenega življenja. Tako lahko študiramo politično, ekohomsko in družbeno diskriminacijo. Kadar pa diskriminacija vodi k fizičnemu izogibanju, distanciranju in izoliranju

manjšine, govorimo o segregaciji.

Urbani sociologi so na široko študirali procese in faktorje, po katerih posamezniki, ki pripadajo neki etnični, religiozni ali družbeni grupi prihajajo skupaj in tvorijo poddružbe, geto in podobne v urbanem okolju. Tukaj najdemo glavne sile v pritisku urbanega okolja, ki silijo posameznike, da tvorijo tako imenovane naravne predele, kjer lahko najdejo oddih in zaščito pred napetostmi in občutek varnosti v stiku s sebi enakimi. V agrarnih okoljih pa je segregacija nasprotno pogosto rezultat notranjih sil skupine, ki se noče zblížati z dominantno družbo in se skuša ohraniti pri življenju z izolacijo.

Politike

Kadar razmerja med dominacijo in manjšino niso nek slep stranski evpekt družbenih procesov, ampak so ta razmerja ustvarjena z neko stopnjo zavesti in namere, ki tvorijo cilj kakršnihkoli družbenih činiteljev, ki odločajo, takrat lahko govorimo o politikah.

Tipologije inter-etničnih odnosov

Tukaj je govora samo o nekaterih bolj znanih in avtoritativnih tipologijah inter-etničnih odnosov. Večino teh tipologij lahko označimo kot tipologije interetničnih politik zaradi tega, ker jih bolj ali manj zavestno izvajajo nekateri voditelji ali organizacije; druge pa se enostavno nanašajo na odnose in nenamerne

obnašanja.

Med bolj zgodnjimi predlagatelji tipologij najdemo Wirtha, ki razlikuje

- pluralistične
- asimilacijske
- secesionistične in
- militatantne

etnične politike. S stališča dominacije razlikuje prisilno asimilacijo, svobodno asimilacijo, pluralizem, zaščito, svoboden transfer populacije, prisilen transfer populacije, stalno podrejenost in iztrebljenje.

Bettelheim in Janowitz pa razlikujeta etnične odnose glede na naslednje, če so

- intenzivno sovražni
- odkrito sovražni,
- stereotipni in
- tolerantni.

Shibutany in Kwan pa pravita, da skupina lahko smatra člana neke druge skupine kot

- nekaj inferiornega
- nekaj cenjenega
- nekaj, kar povzroča frustracije
- nekaj nevarnega
- nekaj, kar je koristno
- nekaj, kar je egzotično ali kako drugače zanimivo.

Marden in Meyer predlagata naslednje tipe:

- konflikt
- pogajanje
- separatizem
- akomodacija

Demarchi pa označuje manjšine kot:

- izolirane
- sovražne
- tekmujoče z ostalimi ali
- sodelujoče ali
- parazitske.

Kozlov je pripravil naslednji model:

Etnični procesi

etnična ločitev

etnična enotnost

etnična
konsolidacija

etnična
asimilacija

interetnična
integracija

V nekem nedavnem članku pa R. Bastide predlaga naslednjo tipologijo:

 stopnja a-kulturacije
 (antropološka perspektiva)

stopnja integracije
 (sociološka perspektiva)

1. Upiranje
 2. Prilagajanje (npr. izbiranje sprejetih ali zavrženih potez

tvorba sinkretične kulture

reinterpretacija tuje kulture po oblastnih vzorcih

3. proti-akulturacija

4. asimilacija

1. Konflikt med etničnimi skupinami

2. Prilagajanje med etničnimi skupinami, ki koeksistirajo brez asimilacije, npr.:

a) vzporedno prilagajanje
 b) prilagajanje zdaj enega zdaj drugega
 c) in podobno

3. Integracija v eno skupino asimilacija, nastanek sinkretične kulture itd.)

Schermerhorn pa je pripravil trodimenzionalno klasifikacijo, ki temelji na parih nad in podrejenih centrifugalnih in centripetalnih politik, na razmerje med integracijo in konfliktom:

Nadrejeni činitelji

Ki vodijo proti integraciji

Podrejeni činitelji

Asimilacija
 In-korporacija

Kulturni pluralizem
 Avtonomija

Nadrejeni činitelji

Ki vodijo proti

Podrejeni činitelji

konfliktu

Prisilna
 segregacija

Prisilna
 asimilacija

Opaziti pa je, da Schermerhorn uporablja nek poseben pojem integracije v smislu zadovoljevanja osrednje tendence manjšinske skupnosti.

3.2. Sključek

Variable, dimenzije, oznake in kriteriji kot smo jih primerjali zgoraj, so najbolj važne za analizo in klasifikacijo manjšin. Kažejo na tip podatkov, ki jih je treba zbirati, če naj bo proučevanje manjšin znanstveno. Kadar in če bo mogoče obstoječe manjšine proučevati v smislu kot smoga navedli, potem bo tudi mogoče zgraditi profil vsake manjšine. Nekaj takšnega kot kaže naslednji diagram.

Oblasti

število

razlika

prostor

čas

družbenoekonomska
struktura

zavest

pripadnost

odnosi

V naslednji stopnji pa lahko potem manjšine klasificiramo in jih združimo v tipologiji in odnose med nekaterimi variablami študiramo in formuliramo kot teorije.

5. Dinamika manjšin

Med glavnimi silami, ki delujejo pri pogajanju, oblikovanju in spreminjanju odnosov med manjšino in dominacijo lahko omenimo:

- zavzetje in nasilje
- delitev dela
- fizikalna izolacija
- modernizacija.

Zavzetje in nasilje

Podrejen položaj manjšin je običajno rezultat nasilja v preteklosti. Proučevalci razlikujejo štiri procese, ki pogajajo manjšine:

- suženjstvo
- aneksacijo
- kolonizacijo
- nasilno migracijo

Poslednje lahko smatramo kot nenasilen proces, vendar nekateri moderni sociologi definirajo to kot strukturalno nasilje tudi takšne ekonomske asimetrije in neuravnovešenosti, ki povzročajo prostovoljne migracije.

Delitev dela

Kot smo že videli, je delitev dela važen faktor v ustvarjanju in ne samo pri jačanju neravnovesij med manjšine in dominancijo; vse to v primerih etničnih manjšin.

Fizična izolacija

Vsaj od Darwina dalje so biologi opazili, da fizična izolacija vodi v diferenciacijo in evolucijo vrst. Tako zaradi selektivnega prilagajanja določenemu okolju in zaradi genetskih procesov. Antropologi so prav tako ugotovili, da izolirane družberade razvijajo skrajno visoko diferencirane in posebne družbenokulturne vzorce ; v tem smislu je izolacija eden od glavnih pogojev za nastajanje rasnih in etničnih skupin.

Izolacija je seveda tudi pogoj za vzdrževanje družbeno-kulturnega vzorca v njegovi čistosti in izviranosti spričo dominantnega sistema. Večina etničnih potoz v Evropi se je ohranilo do današnjih dni v krajih, ki so odmaknjeni od središč.

Modernizacija

Z modernizacijo označujemo skup procesov, ki so povezani s tehnološkim napredkom na polju proizvodnje in komunikacij; proces imenujemo industrializacija , če govorimo o ekonomiji, urbanizacija, če govorimo o ozemlju in mobilizacija, če govorimo o družbi in politiki.

Tukaj ne moremo ustrezno razglablјati o tej stvari. Zato naj za-
došča, da imenujemo le dve temeljni sestavini teh procesov:
širokopotezno nadzorovanje energije s strani strojev, in infor-
macij s strani znanosti in komunikacij.

Proces modernizacije ima nek vidik, ki je pogosto zanemarjen
in zadeva tako imenovano državo blaginje. Moderna država se ved-
no bolj globoko zajeda v vsakdanje življenje posameznika, ki je
čedalje bolj odvisen od države za svoje življenje, varnost, služ-
bo, izobrazbo, kulturo, itd. Navkljub težnjam po mednarodni
integraciji je država bolj važna v življenju preprostega človeka
kot je bila kdajkoli. Tako so jezik, običaji, navade tiste do-
minacije, ki vodi državo tudi čedalje bolj važne posameznemu
članu manjšine.

V družbah, ki so funkcionalno manj integrirane, je malo stikov
međ posameznikom in oblastjo. Intako jezik ne predstavlja prob-
lema; v modernih družbah, v državi blaginje, pa se mora držav-
ljan vsak dan srečavati z uradniki, oblastjo, uradi itd., in
tako je problem jezika stalen.

Drug redko poudarjen učinek modernizacije na etnične in jezikovne
manjšine pa izhaja iz

- povečanja pismenosti in povečanega prostega časa
- množičnih sredstev obveščanja.

V preteklosti sta bila pismenost in prosti čas privilegij
vladajočih razredov, katerih interes je običajno sovpadal celo

na lokalnem nivoju. (razen v primeru secesionističnih prede-
lov) z interesi dominantnega sistema. V našem obdobju pa je
prišlo do tako hitre modernizacije, da so velike množice prej
podrejenih jezikovnih ali etničnih skupin vstale in se dvignile
v družbeni piramidi, ne da bi izgubile stik in zveze z sub-
kulturo manjšine. Niso pa se celotno socializirale v dominantnem
sistemu. Danes imajo intelektualno sposobnost in pa čas, da se
posvečajo zaščiti svojega etničnega karakterja ali svojega mate-
rinega jezika. Pogosto so najbolj ugledni zagovorniki etničnih
in jezikovnih manjšin ravno intelektualci iz srednjih slojev.
Posebno učitelji. Po drugi strani pa se istočasno delavski raz-
red, ki je v celoti podvržen pritisku dominantnega sistema postopoma asimilira.

Sredstva množičnega obveščanja pa so po drugi strani običajno
označena kot ena glavnih sil, ki prispeva k odmiranju lingvistič-
nih in etničnih manjšin; poudarja se, da so časopisi, revije,
kino, plošče, radio in televizija glavni dejavniki dominantnega
sistema, ki razširjeni homogenosti svojega jezika, vrednot in
idej in pri uničevanju lokalnih diferenciacij. Poudariti pa je
treba, da audio-vizualna sredstva morejo učinkovati tudi v
nasprotni smeri. Kajti oni gredo dejansko mimo ene od največjih
težav krajevnih jezikov in narečij. Se pravi, sprejetja pisme-
nega in bralnega koda. Krajevni dialekti in načini govora se
morajo ukonjati pred pisano, literarno, jezikovno predlogo.
Dokler je bil tisk glavno sredstvo komunikacije. Vendar lahko
danes skoraj vsaka jezikovna manjšina oskrbi samo sebe z neko
majhno radijsko ali televizijsko postajo, in začne oddajati na
svoj način.

Tako imata radio in televizija velik potencial pri poživljanju in valorizaciji krajevnih, jezikovnih ali etničnih specifičnosti.

Ena od najboljših razprav o problemih ugotavljanja in definiranja etnične skupine je razprava, ki jo je pripravil Kloss.

Njegovo sintetično shemo predstavljamo spodaj:

Metode za definiranje etničnih manjšin

objektivni faktorji

subjektivni faktorji

ozemeljski
princip

princip lastne izjave

princip upravnega
okraja

princip lastne
interpretacije

princip narodno-
stnega občutka

princip jezikovnega
predela

princip razpoloženja

princip domačega
jezika

princip uradne-
ga raziskovanja